

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Ekonomist
Modul: Organizator podjetništva in trženja

KAKO DO DOSTOJNE POKOJNINE

Mentorica: Barbara Galičič Drakslar, univ. dipl. ekon.
Lektorica: Ana Peklenik, prof. slov.

Kandidat: Robert Klopčič

Kranj, februar 2021

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici Barbari Galičič Drakslar, univ. dipl. ekon, ki mi je skozi celoten proces pisanja diplomske naloge nudila strokovno pomoč in podporo.

Zahvaljujem se celotni družini, ki me je spodbujala pri pisanju diplomske naloge in dokončanju študija.

Hvala tudi lektorici Ani Peklenik, ki je mojo diplomsko nalogo jezikovno in slovnično pregledala.

IZJAVA

Študent Robert Klopčič izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom Barbare Galičič Drakslar, univ. dipl. ekon.

Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.

Dne _____

Podpis: _____

POVZETEK

Večina ljudi meni, da jim za svojo mirno in dostojno pokojnino ni treba narediti veliko. Velik vpliv na to imata vzgoja in izobrazba posameznika. Ob vprašanju glede pokojnine se pri ljudeh zato pojavijo različne misli, včasih pozitivne, v veliki meri pa povezane s slabo voljo.

V Sloveniji nekako sledimo svetovanim trendom in se z ukrepi glede reševanja pokojninske politike zgledujemo po večjih in na tem področju razvitejših državah. Sistem je v grobem oblikovan v tri stebre, prvi je obvezni, drugi in tretji pa sta prostovoljna. Posameznik ima tako na voljo več načinov, da poskrbi za svojo prihodnost. Izziv je nizka raven zaupanja v različne alternativne možnosti, preko katerih lahko varčujemo in plemenitimo svoje premoženje. Med ljudmi je še vedno najbolj priljubljen denar na bančnem računu ali v gotovini, čeprav se večina zaveda, da denar tako izgublja svojo kupno moč, kaj šele, da bi se plemenitil. Zato je še toliko pomembneje ozaveščati čim večje množice ljudi o možnostih, ki jih imajo, in delovanju različnih alternativnih naložb. Premiki na tem področju so počasni, a še kako pomembni, saj zadevajo vse državljane.

V diplomski nalogi bomo predstavili celotno strukturo pokojninskega sistema in osnovne karakteristike pokojninskih stebrov, ki jih mora posameznik poznati, da lahko poskrbi za svojo dostojno pokojnino. Diplomaska naloga bo pomagala pri razumevanju strokovnih izrazov na tem področju in možnosti, ki jih imamo.

KLJUČNE BESEDE

- Pokojnina
- Sistem treh pokojninskih stebrov
- Demografske spremembe

ABSTRACT

Most people feel that they do not have to do much for their peaceful and decent pension, which is greatly influenced by the upbringing and education of an individual. Therefore, when asked about a pension, people have different thoughts, sometimes positive, but mainly they are related to a bad mood.

In Slovenia, we follow global trends and model our measures to solve pension policy on the examples of countries that are larger and more developed in this field. More or less, the system consists of three pillars: the first is mandatory, while the second and third are voluntary. Thus, individuals have several ways to take care of their future. The challenge lies in a low level of confidence in the various alternative options that offer ways to save and increase the value of our assets. Although most people are aware that financial resources are losing their purchasing power, and are not even close to increasing their value, money in a bank account or in cash is still the most popular way of saving money. That is why it is even more important to raise awareness on a level that is as wide as possible about the opportunities that individuals have and the operation of various alternative investments. Changes in this area are slow, but very much important, as they affect all citizens.

In the thesis, the entire structure of the pension system and the basic characteristics of pension pillars, which an individual must know in order to be able to take care of their decent pension, will be presented. The thesis will provide an understanding of the technical terms in this field and identify the possibilities an individual has.

KEY WORDS

- Pension
- The system of three pension pillars
- Demographic change

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	Predstavitev problema.....	1
1.2	Cilji naloge	1
1.3	Predstavitev okolja	2
1.4	Predpostavke in omejitve	2
1.5	Metode dela	2
2	ZAČETKI POKOJNINSKIH SISTEMOV	2
2.1	Vrste pokojninskih sistemov	3
2.1.1	Bismarckov model.....	3
2.1.2	Beverdigeov model	3
2.1.3	Skandinavski model	4
2.2	Začetki v Sloveniji	4
3	ZAKONODAJA.....	5
3.1	ZPIZ (1992).....	5
3.2	ZPIZ-1	6
3.3	ZPIZ-2.....	7
4	DEMOGRAFSKE SPREMEMBE	7
4.1	Situacija v sloveniji	8
4.1.1	Rodnost v Sloveniji.....	9
4.1.2	Delovnoaktivno prebivalstvo.....	10
4.1.3	Razlogi za upokojevanje	10
4.2	Strategija dolgožive družbe	11
5	SISTEM TREH STEBROV	12
5.1	Prvi steber.....	13
5.1.1	Obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje.....	14
5.1.2	Financiranje	15
5.1.3	Prihodki ZPIZ-a	15
5.1.4	Odhodki	16
5.2	Drugi steber	16
5.3.1	Kolektivno in invalidsko pokojninsko zavarovanje.....	18
5.3.2	Naložbena politika življenjskega cikla.....	20
5.3.3	Stroški.....	21
5.3.4	Prejemki iz drugega pokojninskega stebra	22
5.3.5	Odkupna vrednost.....	22
5.4	Tretji steber	23
5.4.1	Zavarovalniški produkti	24
5.4.2	Zavarovanja z varčevalno komponento	24
5.4.3	Naložbene možnosti.....	26
5.4.4	Stroški življenjskih zavarovanj	27
5.4.5	Investicijski skladi.....	27
5.4.6	Naložbene nepremičnine.....	28

5.4.7	Ostale naložbe	29
5.5	Povzetek pokojninskih stebrov	30
6	PRIMERJAVA S TUJINO	30
7	ANKETA.....	33
8	ZAKLJUČEK	38
	VIRI IN LITERATURA	40

KAZALO SLIK

Slika 1:	Prikaz obdobja višanja meje za starostno upokojitev	6
Slika 2:	Prebivalstvena piramida Slovenije	9
Slika 3:	Prikaz rodnosti v Sloveniji od leta 1954–2019.....	10
Slika 4:	Razlogi za upokojevanje v Sloveniji, 2011	11
Slika 5:	Prihodki ZPIZ-a 2019.....	15
Slika 6:	Odhodki ZPIZ 2019.....	16
Slika 7:	Drugi pokojninski steber.....	17
Slika 8:	Naložbene politike življenjskega cikla	21
Slika 9:	Prikaz pokojninske vrzeli 2020.....	23
Slika 10:	Pokojninski stebri.....	30

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Vključenost v dodatno pokojninsko zavarovanje od leta 2002 do 2019... 19
-----------	--

1 UVOD

1.1 PREDSTAVITEV PROBLEMA

Področje, izbrano za obravnavo v diplomskem delu, predstavlja pomemben element v socialni varnosti posameznika. Opaziti je namreč, da države sicer iščejo načine za učinkovito in vzdržno delovanje pokojninskih sistemov. Ljudje pa jim ne zaupajo in dvomijo v obljube za prihodnost. Morda se zavedajo situacije in ne vedo, kako ukrepati ali ne znajo narediti nekaj na tem področju. Ljudje ne zaupajo naložbenim skladom in ostalim finančnim instrumentom, kar potrjuje dejstvo, da imamo Slovenci na svojih bančnih računih več kot 20 milijard evrov kljub obdobju izjemno nizkih obrestnih mer. Proces, ki je potreben za vzpostavitev zaupanja v za ljudi nove možnosti, je dolgotrajen, ključno pa je ozaveščanje ljudi na tem področju. Temu služi tudi ta diplomska naloga.

V diplomskem delu bomo skušali zajeti ključne elemente, ki vplivajo na socialno varnost posameznika na področju pokojnine. Predstavili bomo začetke pokojninskih sistemov, vpliv demografskih sprememb, glavne značilnosti treh pokojninskih stebrov in kratko primerjavo pokojninskih sistemov v tujini. V zaključku naloge bomo povzeli odgovore na anketni vprašalnik. Vsebina bo predstavila ključne točke vse večjega izziva naše družbe. Opaziti je trend poslabševanja pravic in pogojev iz prvega pokojninskega stebra, zato je namen diplomskega dela ugotoviti, kako lahko posameznik sam najučinkoviteje poskrbi za dostojno pokojnino.

1.2 CILJI NALOGE

Cilj naloge je bralcu nazorno predstaviti značilnosti pokojninskega sistema v Sloveniji in podrobno, na katere mora biti pozoren. Velik poudarek bo na možnostih, ki lahko olajšajo pot do dostojne pokojnine. Predstavili bomo osnovne karakteristike posameznega pokojninskega stebra in pogoje, ki jih mora posameznik izpolnjevati za črpanje vsakega od njih. Odločitev za to temo temelji na spoznanju, da večina ljudi ne posveča veliko pozornosti svoji prihodnosti. Splošna klima je takšna, da niti ne verjamemo v sistem kot takšen, zato so tudi reforme manj učinkovite, kot bi bile sicer.

V diplomskem delu želimo dokazati naslednje trditve:

- Država ima ključno vlogo pri uveljavljanju učinkovitih pokojninskih reform.
- Država mora bolj spodbujati varčevanja v drugem in tretjem pokojninskem stebru.
- Eden od večjih izzivov države je prepričati širšo javnost o pomenu pokojninske reforme.
- Posameznik za svojo pokojnino lahko največ stori sam.

1.3 PREDSTAVITEV OKOLJA

Slovenski pokojninski sistem je sestavljen iz treh pokojninskih stebrov. Prvega sestavlja obvezno invalidsko in pokojninsko zavarovanje, katerega izvajalec in nosilec je Zavod za invalidsko in pokojninsko zavarovanje (ZPIZ). Drugi steber sestavljata obvezno in prostovoljno dodatno zavarovanje, v katerega smo lahko vključeni kolektivno ali individualno. V tretji steber se lahko vključi kdor koli in je prostovoljen, sestavljajo pa ga različne možnosti varčevanj in naložb.

1.4 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE

Glavni namen diplomske naloge je predstaviti pokojninski sistem in njegove značilnosti, prednosti, slabosti in različne možnosti. Velik pomen je na alternativnih možnostih, ki so nam na voljo. Glede na demografske spremembe, ki znatno vplivajo na to področje in tako vsakega posameznika posebej, je pomen ozaveščanja o socialni varnosti v starosti ključen. Ljudje, ki razpolagajo z dovolj sredstvi in si lahko privoščijo namensko varčevanje za pokojnino, se večinoma odločajo za konzervativne naložbe ali pa celo denar le puščajo na bančnih računih. Tisti s povprečnimi ali pa osnovnimi prihodki pa ne namenjajo nobenih sredstev za svojo prihodnjo socialno varnost.

Glavna omejitev pri pisanju diplomske naloge je onemogočen dostop, do literature zaradi razglašene epidemije, kar pomeni večji poudarek na spletnih virih.

1.5 METODE DELA

Prvi sklop diplomske naloge predstavlja teoretični del, kjer uporabimo sintetično metodo, saj v poglavjih predstavimo različne vrste pokojninskih sistemov, predvsem evropskih in v Sloveniji, v preteklosti in danes, zakonodajo, vpliv demografskih sprememb na pokojninske sisteme ter tri pokojninske stebre in njihove ključne lastnosti. V drugem delu pa bomo naredili empirično raziskavo s pomočjo ankete, saj je v dani situaciji to najučinkovitejša metoda za pridobitev odgovorov. Anketiranje bomo izvedli s pomočjo spletne ankete, ki omogoča večji doseg anketirancev, tako bomo zajeli reprezentativen vzorec za končno analizo.

2 ZAČETKI POKOJNINSKIH SISTEMOV

Pokojninski sistemi, kot jih poznamo danes, so se razvili iz neformalnega socialnega sistema, katerega temelj je bila pomoč v osnovi med družinskimi člani ali pa med člani vaških skupnosti. Ko starejši člani družbe niso več mogli sami služiti za preživetje, so bili odvisni od svojih otrok oziroma ljudi znotraj skupnosti.

Sistem je deloval ob predpostavki, da je bilo število mlajših dovolj številčno in dolgoročno zadosti močno. Seveda pa nič ni bilo zagotovljeno, saj so v primeru slabih letin, vojn, naravnih katastrof in podobnih dogodkov starejše generacije imele najslabše pogoje za preživetje.

Prelomna točka je bila industrijska revolucija v Evropi. Njene posledice so bile velike, saj se je kmečko prebivalstvo množično odseljevalo v mesta. To je med starejšo populacijo povzročilo veliko revščine, odvisni so bili le od svojih prihrankov.

Vlogo zagotavljanja dostojnega preživetja starejših je v začetku 18. stoletja za državne uslužbenke že organizirala Velika Britanija. Države so se vedno bolj zavedale odgovornosti na tem področju in so zato uvajale zakone ter tako posegale v ureditev teh razmerij. V začetku 19. stoletja so v razvitih državah (Nemčija) že poznali podjetniške pokojninske načrte. Skladno z vse več predpisi je država prevzemala tudi vedno večjo vlogo pri financiranju pokojninskih sistemov. Na ta način se je počasi zmanjševala tudi revščina med starejšo populacijo (Jenko, 2002).

2.1 VRSTE POKOJNINSKIH SISTEMOV

Glede na delitev Esping - Andersena lahko razvrstimo tri različne modele državne blagajne (Stanovnik, 2008):

- Bismarckov model,
- Beverdigov model,
- skandinavski model.

2.1.1 Bismarckov model

Model je ustanovil takratni kancler Nemčije, Otto von Bismarck. Temelji na načelu sprejetih zakonov in predpisov, ki jih sprejme država. Model se financira s prispevki, ki jih vplačujejo zaposleni in delodajalci. Država v tem modelu predstavlja arbitra in posreduje v primeru, kadar sistem ne deluje učinkovito.

Ko je bil model vzpostavljen, so bile razmere drugačne, doba za upokojitev je bila postavljena visoko, če vemo, da so v tistih časih živeli manj časa, zato je le malo ljudi dočakalo upokojitev. Ideja kanclerja g. Bismarcka je bila zagotoviti osnovno varnost starejšim. Bismarckov sistem je tudi temelj slovenskega prvega pokojninskega stebra, saj se pokojnine izplačujejo iz denarja, ki je vplačan na podlagi prispevkov vplačanih s strani zaposlenih in delodajalcev (Wikipedija, 2020b).

2.1.2 Beveridgeov model

Beveridgeov model izhaja iz Velike Britanije, nastal je leta 1942, spisal ga je William Henry Beveridge. Poleg Velike Britanije ga poznajo še v skandinavskih državah,

Nizozemski, Švedski, Kanadi in Avstraliji. Imenuje se tudi liberalni model, v katerega so vključene vse vrste socialnega zavarovanja, njegov namen pa je zagotoviti sredstva za pokrivanje osnovnih življenjskih potreb tudi za ljudi, ki nimajo dohodka (Lukan, 2011).

Edini vir financiranja predstavljajo davki, vendar državljani ne plačujejo prispevkov. O sredstvih v okviru proračuna odloča parlament. V primerjavi z Bismarckovim modelom je razlika med standardom glede na prejeme velika in ne omogoča enakega življenjskega sloga kot v delovnoaktivni dobi (Wikipedija, 2018).

2.1.3 Skandinavski model

Skandinavski model temelji na financiranju iz davkoplačevalskega denarja. Ključna značilnost tega modela je univerzalni socialni dohodek, ki vključuje vse državljane ne glede na njihovo premoženjsko stanje. Model se prakticira v skandinavskih državah, Švedski, Norveški, Danski. Zares je zaživel po 2. svetovni vojni, še posebno v letih 1960 in 1970, ko se je uvedlo progresivna obdavčevanja in tako omogočilo državljanom upravičenost do socialnih sredstev. Takrat so se skandinavski socialni programi tudi oddaljili od vezanosti socialnih prejemkov na status brezposelnosti (Paulsen, 2015).

2.2 ZAČETKI V SLOVENIJI

Začetki na področju socialne varnosti starejših na območju Slovenije so bili v obliki različnih vzajemnih socialnih podpor in pomoči, preko različnih društev. Sredi 19. stoletja so se pojavila podporna društva, bratovske skladnice in podobno. Delavci so prispevke v te organizacije plačevali sami in imeli tudi vpliv pri njihovem upravljanju.

Sodobna zgodovina sega v leto 1950, ko je bila sprejeta zakonodaja na področju socialnega zavarovanja. To je bil Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je veljal vse do konca devetdesetih let. Ureditev je upokojencem prinesla več varnosti ter številne privilegije, ki jih prej niso imeli. Sistem je omogočal za današnje čase nepredstavljive pogoje, ljudje so se lahko upokojevali z manj kot tridesetimi leti delovne dobe.

Takšni pogoji niso bili vzdržni, saj je to v nekaterih primerih pomenilo, da so upokojenci uživali pokojnine tudi več kot trideset let, torej dlje, kot so bili delovno aktivni. Posledica je bil negativni trend razmerja med delovnoaktivnim prebivalstvom in upokojenci, sčasoma bi zmanjkalo denarja za pokojnine. Da se je ta trend prekinil, je vlada Republike Slovenije leta 2000 sprejela pokojninsko reformo, ki je prinesla veliko sprememb – tako je luč sveta ugledal zakon ZPIZ-1 (Pohle, 2008).

Kot navaja Kranjc Žnidaršič (2000), je v Sloveniji do leta 1960 vladalo razmerje pet

zavarovancev na enega upokojenca, že sredi osemdesetih pa so na enega upokojenca prišli le trije zavarovanci. Stanje v letu 2020 pa je takšno, da se počasi približujemo razmerju en zavarovanec na enega upokojenca, kar je znak za ukrepanje na tem področju.

3 ZAKONODAJA

V Sloveniji je vzpostavljen pokojninski sistem, ki temelji na Bismarckovem pokojninskem modelu. Kot prvi pokojninski zakon, ki ga je julija 1983 sprejela Skupščina Republike Slovenije, lahko štejemo Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Sistem je bil financiran izključno s solidarnostnimi prispevki delavcev. V zakon se je vključilo tudi kmete in samozaposlene.

Za vstop v pokojnino je bilo glavno merilo dolžina delovne dobe, starost ni bila opredeljena kot pogoj za upokojitev. Zakon je opredelil tudi dva nova pojma: minimalna pokojninska osnova in minimalna pokojnina. Zakon je omogočal upokojevanje ženskam pri starosti 55 let ob najmanj 20 letih pokojninske dobe in moškim pri starosti 60 let. Polna delovna doba je znašala za ženske 35, za moške 40 let.

Za izračun pokojninske osnove se je upoštevalo zaporedje desetih najboljših let, kar je v praksi v marsikaterem primeru pomenilo, da je bila pokojnina lahko celo višja kot zadnja prejeta plača. Sistem je bil naravnano potratno, ob slabšanju gospodarskega položaja in tudi zato množičnem upokojevanju se je ustvarilo neravnovesje med številom ljudmi, ki so vplačevali v pokojninsko blagajno in upokojenci, zato je začelo zmanjkovati sredstev v pokojninski blagajni. Sistem je bil nevzdržen (Pernat, 2011).

3.1 ZPIZ (1992)

Prva zakonodaja na področju socialne varnosti v samostojni Republiki Sloveniji je bila sprejeta leta 1992 z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Naloga prve slovenske vlade je bila napraviti pokojninski sistem vzdržan za nemoteno delovanje, zato so se spremenili tudi pogoji, potrebni za upokojitev. Bistvena razlika je bila, da za upokojitev ni bila več dovolj samo delovna doba, ampak tudi starost upokojenca.

Zakon je uredil tudi maksimalno razmerje med pokojninsko osnovo, ki je od takrat naprej predstavljala 85 % višine plače, ki jo je upokojence prejemal v času aktivne delovne dobe. Poleg obstoječih vključenih skupin se je z zakonom opredelilo tudi dve novi skupini zavarovancev; prostovoljno zavarovane osebe in brezposelne osebe, ki jim je Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje financiral tudi denarno nadomestilo.

V letu 1992 je bila starostna meja za pridobitev pravice do starostne pokojnine za moške postavljena pri 55 let in 6 mesecev, za ženske pa 50 let in 6 mesecev. Kot je razvidno iz spodnje tabele, se je to spreminjalo v prehodnem obdobju do leta 1998, ko je bila starostna meja 58 let za moške in 53 let za ženske (PIS, 1992).

Obdobje	Moški let	Ženska let
od 1. 4. 1992 do 31. 12. 1992	-	-
od 1. 1. 1993 do 31. 12. 1993	55,5	50,5
od 1. 1. 1994 do 31. 12. 1994	56,0	51,0
od 1. 1. 1995 do 31. 12. 1995	56,5	51,5
od 1. 1. 1996 do 31. 12. 1996	57,0	52,0
od 1. 1. 1997 do 31. 12. 1997	57,5	52,5
od 1. 1. 1998	58,0	53,0

Slika 1: Prikaz obdobja višanja meje za starostno upokožitev
(Vir: PIS, 1992)

3.2 ZPIZ-1

Zakon, sprejet decembra leta 1999, je stopil v veljavo s 1. 1. 2000. Prinesel je manj ugodne pogoje za upokoževanje v primerjavi s predhodnim zakonom, kot so:

- sprememba pri upoštevanju najugodnejših zaporednih let z 10 na 18,
- zmanjšala se je tudi pokojninska osnova za izračun starostne pokojnine s 85 % povprečne plače na 72,5 % (ZPIZ-1).

Glavne vzroke za spremembe lahko najdemo v predhodnih odločitvah in sistemu upokoževanja ter demografskih spremembah. Kot razloži Kranjc Žnidaršič (2000), pomeni sprejetje tega zakona začetek dolgoročnih sprememb na socialnem področju v naši državi. Do takrat veljavni sistem ni več zagotavljal sredstev za izplačevanje pokojnin sproti iz vplačanih prispevkov delovnoaktivnih ljudi.

Do preloma tisočletja smo v Sloveniji poznali le enostebni pokojninski sistem. Nova reforma je prinesla uvedbo dodatnih dveh stebrov, to lahko imenujemo tudi začetek treh pokojninskih stebrov v Sloveniji in sistema, ki ga poznamo danes. Drugi in tretji steber bomo podrobneje spoznali v nadaljevanju, je pa bistvena razlika v primerjavi s prvim stebrom ta, da:

- v tem primeru zavarovanci in delodajalci vplačujejo sredstva prostovoljno (lahko kolektivno ali individualno),
- zavarovanci v drugem in tretjem stebru prevzemajo naložbeno tveganje.

ZPIZ-1 je veljal do 31. 12. 2012 (Kovačič, 2016).

3.3 ZPIZ-2

Proces zagotavljanja sredstev za tekoče delovanje pokojninskega sistema in njegovo učinkovitost je vse večji izziv, zato je že ob koncu leta 2012 Državni zbor Republike Slovenije sprejel zakon ZPIZ-2, v veljavo je stopil 1. 1. 2013. Z novim zakonom so se ponovno spremenili tudi pogoji za črpanje starostne pokojnine:

- zavarovalec pridobi pravico do starostne pokojnine, ko dopolni 65 let (pogoj najmanj 15 let zavarovalne dobe),
- pravica do predčasne pokojnine pri starosti 60 let (če je zavarovalec dopolnil 40 let pokojninske dobe),
- za izračun pokojninske osnove se upošteva najugodnejših 24 let,
- opredeljena je zagotovljena starostna pokojnina v višini 500 evrov (dopolnitev polne pokojninske dobe, 65 let).

Parlament je ob koncu leta 2019 sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah ZPIZ-2; sprejete dopolnitve so stopile v veljavo 1. januarja 2020 in so prinesle nekaj sprememb. Za zakone, ki urejajo pokojninski sistem, je značilno, da sama uveljavitev sprememb poteka postopoma. Tako se bo do leta 2025 uskladil tudi odmerni odstotek za starostno pokojnino pri moških, ki bo enak ženskemu; ta znaša oz. bo znašal 63,5 %.

Cilji reforme so povečanje števila delovnoaktivnih zavarovancev; s tem bi dosegli več vplačil v pokojninsko blagajno, ohranjanje solidarnosti v pokojninskem sistemu ter vzpostavitev načela odvisnosti med vplačili in izplačili.

4 DEMOGRAFSKE SPREMEMBE

Demografija je statistična veda, ki preučuje stanje, sestavo in gibanje (rojstva, smrti, poroke ...) prebivalstva (Wikipedija, 2020a).

V človekovi naravi je, da si želi živeti čim dlje. Sodobna medicina, razvoj tehnologij nam omogočata podaljševanje življenjske dobe. Demografski kazalniki pa so tisti, ki nas poleg izzivov na ostalih področjih opozarjajo na vse večje težave tudi pri vzdržnosti pokojninskih sistemov.

Kazalniki kažejo, da se prebivalstvo v EU drastično stara, razloga za to sta daljša pričakovana življenjska doba in nižja rodnost. Povečuje se delež starih 80 ali več let, tako naj bi bilo do leta 2050 11,4 % prebivalstva v EU starega več kot 80 let, ta trend bo vplival na vse regije EU. V EU je bilo 1. januarja 2015 508,5 milijonov vseh prebivalcev, po napovedih Eurostata bo ta številka počasi naraščala in vrh dosegla leta 2048 s 525,6 milijoni prebivalcev (EPRS, 2019). V letu 2018 je bilo v EU 101,1

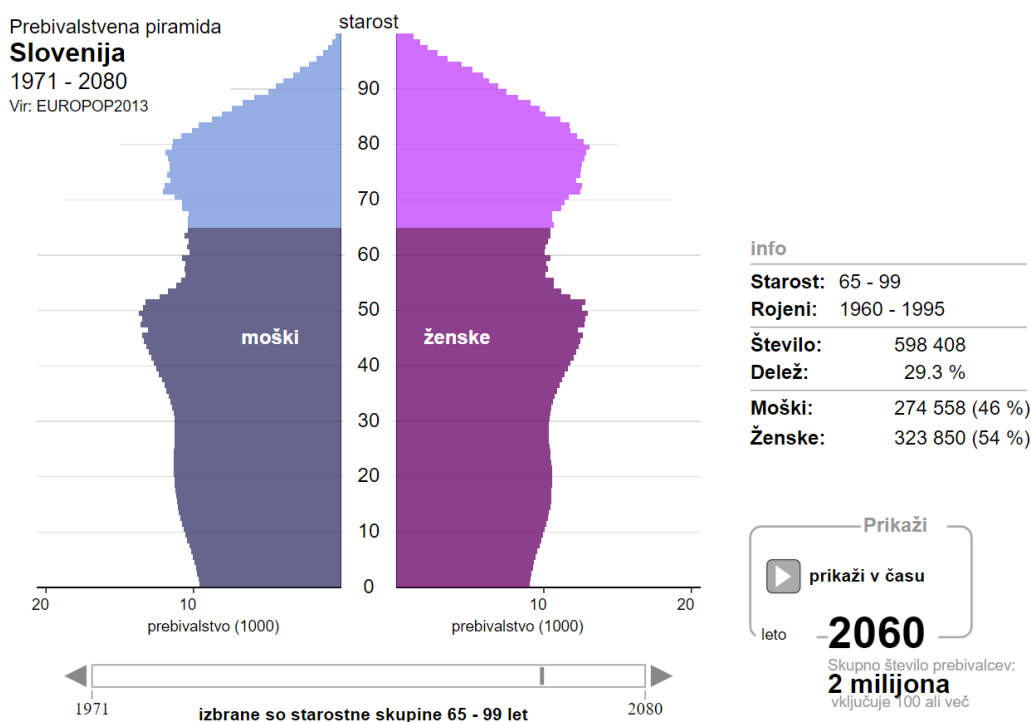
milijon ljudi starejših od 65 let, kar je predstavljalo 19,7 % celotne populacije v EU. Projekcije kažejo da bo do leta 2050 v EU že 129,2 milijonov starejših od 65 let, kar bo pomenilo že 28,5 % populacije (AGE, 2018). Te številke napovedujejo veliko potrebo po dodatni infrastrukturi v zdravstvu in socialni oskrbi ter spremembah pri financiranju zdravstvenih stroškov ter pokojnin starostnikov.

Demografske spremembe niso nekaj, kar lahko spremenimo in ukrotimo čez noč, gre za dolgotrajne procese na vseh ravneh družbe, ki se morajo vseskozi prilagajati. Demografske spremembe že kažejo zmanjševanje ponudbe delovne sile, torej vedno manj delovno aktivnega prebivalstva. Kot odgovor na negativni trend so države vzpostavile sisteme dodatnega financiranja v obliki drugega in tretjega pokojninskega stebra.

Svet se vseskozi spreminja, ustvarjajo se novi načini delovanja družbe, trgi so globalno povezani. Tako tudi migracije pomembno vplivajo na delovanje gospodarstev, kar je za nekatere države dobro, spet za druge lahko pogubno, saj je v interesu vsake države čim višji delež delovnoaktivnega prebivalstva. Spreminja se tudi način, kako opravljamo delo, veliko postopkov je digitaliziranih in avtomatskih. Posebno v času pandemije covid-19 v letu 2020 se je potrdilo, da se kot družba znamo hitro prilagoditi.

4.1 SITUACIJA V SLOVENIJI

Populacija, starejša od sedemdeset let, je v družbi praviloma vedno predstavljala manjšino, napovedi za prihodnost pa kažejo spremembo tega trenda. Delež prebivalcev, starih 65 ali več let, naj bi v Sloveniji leta 2060 presegel tretjino in Slovenijo uvrstil na sedmo mesto (v EU-27 naj bi znašal 30 %). Večji delež prebivalcev, starih 80 ali več let, kot Slovenija (13,9 %) naj bi imeli samo Italija in Estonija (SURS, 2010).

Slika 2: Prebivalstvena piramida Slovenije
(Vir: Statistični urad Slovenije, 2020)

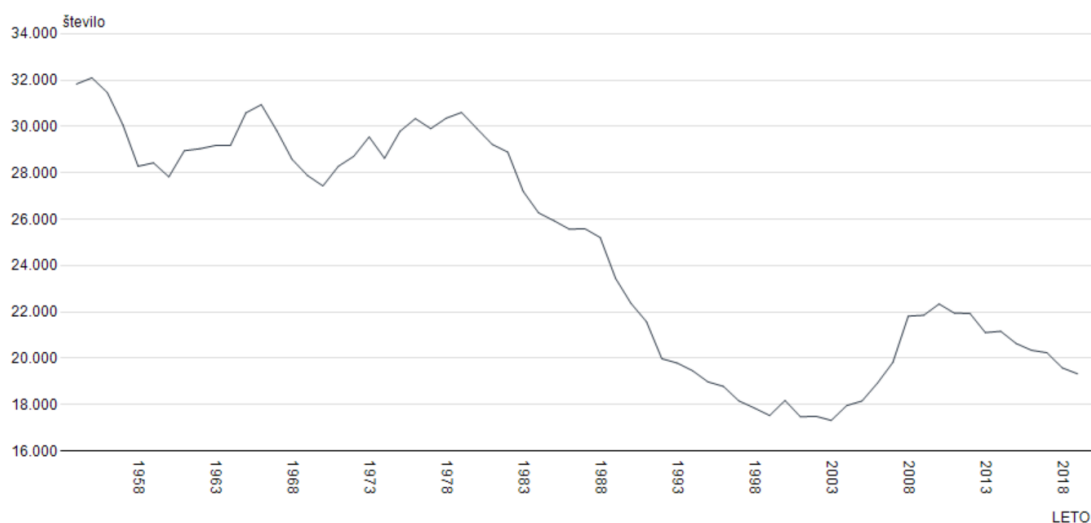
Države se podaljševanju trajanja življenja prilagajajo, tako da dvigujejo zahtevane starosti za upokožitev. Problem pa je, da se čas, preživet v upokožitvi, podaljšuje še hitreje. V povprečju EU je čas, preživet v upokožitvi, 51 % časa v zaposlitvi, v Sloveniji je to povprečje leta 2018 znašalo 56 % pokojninske dobe in se je v zadnjih desetih letih podaljšalo za okoli 4 %.

Tako morajo države vseskozi iskati ravnotežje med časom upokožitve in zaposlitve, da ohranjajo vzdržnost dostojnih pokojnin. Zagotovo je pričakovati nove reforme, ki se bodo prilagajale trendu dolgoživosti (Bešter idr., 2019).

4.1.1 Rodnost v Sloveniji

Ko na eni strani govorimo o vedno daljši življenjski dobi, je za celostno sliko problematike demografskih sprememb za pokojninski sistem pomembno, da se zavedamo tudi upada rodnosti. V Sloveniji ta upada že več kot 100 let, še posebej intenziven upad beležimo po letu 1980, ko je minilo obdobje generacije baby boom. Leta 1992 je število novorojenih otrok padlo pod 20.000, najmanj otrok se je rodilo leta 2003 (17.321), od takrat naprej pa se v Sloveniji letno rodi okoli 20.000 otrok (SURS, 2010).

Naslednja slika prikazuje rodnost v Sloveniji v obdobju 1954–2019.

Slika 3: Prikaz rodnosti v Sloveniji od leta 1954–2019
(Vir: Statistični urad Slovenije, 2020)

4.1.2 Delovnoaktivno prebivalstvo

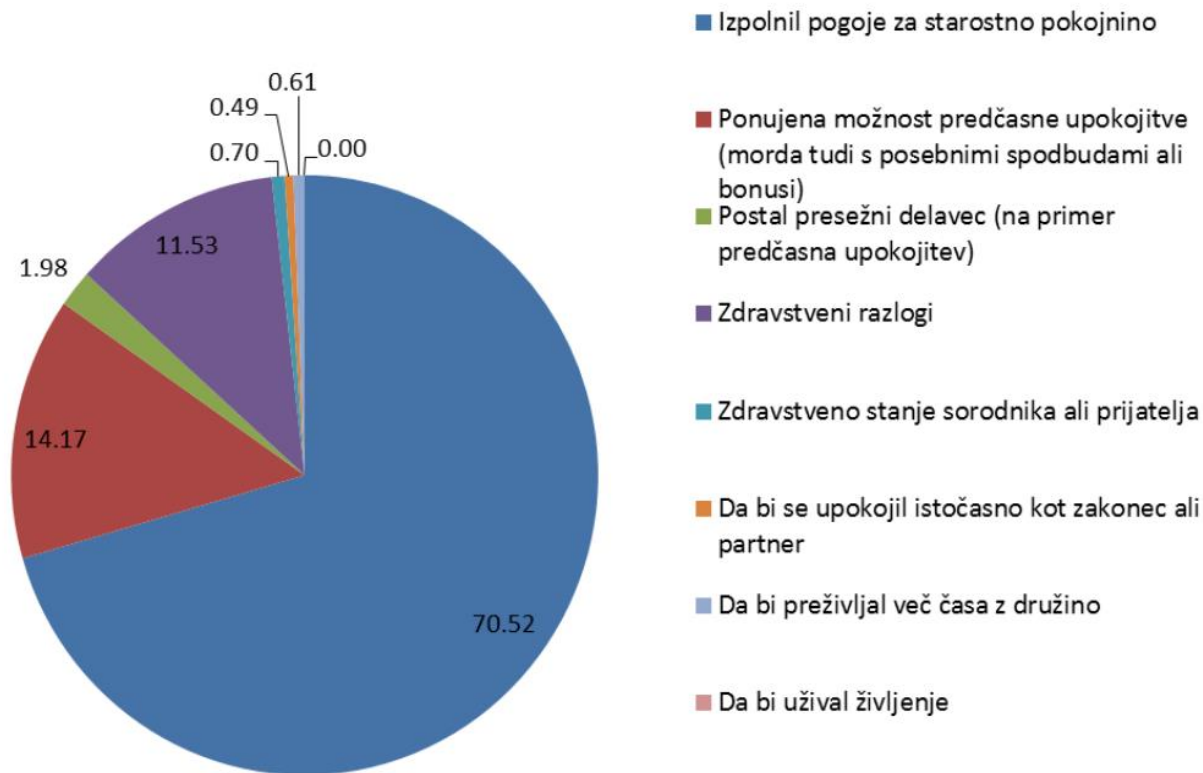
Ključno za vzdržnost pokojninske blagajne je visoko število delovnoaktivnega prebivalstva, ta delež se v Sloveniji v zadnjih letih zmanjšuje. Razlog za to lahko najdemo v nizki rodnosti od začetka devetdesetih let, kar posledično pomeni manj ljudi, ki se vključujejo v delovni proces. Po napovedih EUROPOP2013 bo v Sloveniji do leta 2060 v primerjavi z letom 2013 okoli 280 tisoč manj delovno sposobnih ljudi. Tukaj je torej ključna naloga države, da z različnimi vzvodi vzdržuje sistem stabilen (RS Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016).

Poleg usklajenega sprejemanja reform na področju zaposlitvene politike, politike javnih financ in socialne politike je izjemnega pomena spodbujanje delovnoaktivnega prebivalstva, da ljudje tudi sami poskrbijo za svojo prihodnost. Kot eno od rešitev lahko prepoznamo tudi znanje o financah, ki bi ga lahko bolj sistematično predajali novim generacijam skozi izobraževalni proces.

4.1.3 Razlogi za upokojevanje

Slovenija ima v EU v povprečju najnižjo zaposlenost starejših delavcev, razlog za to lahko najdemo v preteklih odločitvah in obstoječi reformi, saj se delavcev ne spodbuja dovolj, da bi podaljševali svojo aktivno dobo. Slovenija je v vrhu držav po zgodnjem odhajanju v upokojitev, statistika je pokazala, da se je kar 70 % ljudi upokojilo, ko so izpolnili minimalne pogoje za starostno upokojitev, skoraj 15 % upokojencev pa je izbralo možnost predčasne upokojitve.

Tudi zato bo finančno breme socialne varnosti starejših velik zalogaj za državo. Poskrbeti bo treba za prilagoditve okolja, zdravstveno oskrbo in nenazadnje dostojne pokojnine delovno neaktivnih.

Slika 4: Razlogi za upokojevanje v Sloveniji, 2011

(Vir: RS, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016, str. 21)

Inštitut Antona Trstenjaka je naredil raziskavo o zgodnjem upokojevanju. Raziskava je pokazala, da je kar $\frac{1}{4}$ upokojencev mnenja, da so na boljšem kot pred upokojitvijo, ker imajo več prostega časa.

Zanimiva ugotovitev raziskave je tudi, da se ljudje zavedajo, da se jim bo ob upokojitvi standarad znižal, vendar so kljub temu zadovoljni. Veliko ljudi vidi upokojitev kot rešitev pred delovnim okoljem, kjer so deležni pritiskov in neznosnih pričakovanj delodajalcev (RS Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016).

4.2 STRATEGIJA DOLGOŽIVE DRUŽBE

Strategija dolgožive družbe, sprejeta s strani Vlade RS, predstavlja vsebinski okvir aktivnostim in izvedbi potrebnih sprememb na tem področju. Slovenija s tem sledi mednarodnemu trendu odzivanja na demografske spremembe. Ta daje pomembno vrednost zdravemu in kakovostnemu življenju starejših. Akcijski načrt aktivnosti

spodbuja mlajše generacije, da v tem procesu aktivno sodelujejo (Kožuh Novak idr., 2010).

Ključni izzivi dolgožive družbe so predvsem zagotovitev ustreznih pogojev za zdravo in aktivno življenje. Poudarek je treba dati tudi ostalim sestavnim delom, ki prispevajo k uspešnemu spopadanju z dolgoživostjo družbe. Zagotovo je to učinkovita in preiščljena uporaba sodobnih tehnologij, te po eni strani ustvarjajo delovna mesta, po drugi strani pa mnoga delovna mesta na ta račun izginjajo, zato je ključna preiščljena razporeditev teh virov. Podaljševanje delovno aktivnega obdobja pomeni, da se v proces dela ljudje vključujejo prej in pozneje izstopajo iz delovne aktivnosti.

Zelo pomembno je najti prave ukrepe, ki bi ljudi stimulirali, da bi dlje ostali delovno aktivni, seveda bi to posredno zagotavljalo večjo finančno varnost v starosti. Sistem mora omogočati kakovostno izobraževanje skozi vse življenjske cikle in primerno finančno stabilnost v celotnem življenjskem obdobju.

Strategija dolgožive družbe je razdeljena v štiri sklope:

1. Trg dela in izobraževanje: prilagoditve na trgu dela, vključno z izobraževanjem in usposabljanjem, zagotavljanje zadostnega obsega delovne sile z neto priseljevanjem.
2. Samostojno, zdravo in varno življenje vseh generacij: sistemi socialne zaščite, dostopnost zdravstvenih storitev in dolgotrajne oskrbe, skrb za zdravje, zmanjševanje neenakosti v zdravju.
3. Vključenost v družbo: medgeneracijsko sodelovanje, prostovoljstvo, uporaba IKT za komunikacijo, preprečevanje diskriminacije in nasilja v družbi, politično udejstvovanje.
4. Oblikovanje okolja za aktivnost v celotnem življenjskem obdobju: prilagoditve v gospodarstvu, bivalnih razmer in prometne ureditve s podporo IKT in tehnoloških rešitev (UMAR, 2017).

Strategija dolgožive družbe je torej osredotočena na omogočanje kakovostnega staranja, za uspešno reševanje izzivov, ki jih prinašajo demografske spremembe pa je pomembno sinhronizirano krepiti gospodarstvo ter spodbujati priseljevanje delovne sile iz tujine in njeno integracijo v družbo (UMAR, 2017).

5 SISTEM TREH STEBROV

V Republiki Sloveniji je pravica do pokojnine opredeljena kot ena od temeljnih pravic socialne varnosti in je zapisana v ustavi. Slovenija je socialna država in Slovenski pokojninski sistem predstavlja enega izmed osnovnih elementov socialne države.

Pravico do socialne varnosti določa 50. člen Ustave RS, ki določa tudi, da imajo državljani pravico do pokojnine in pravico do socialne varnosti pod pogoji, določenimi z zakonom.

Posebnost pokojnine je, da gre za pravico dolgotrajne narave. Pokojnina je umeščena med človekove pravice in tudi tako je varovan položaj ljudi, ki so po zakonu bili vključeni v sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Naloga države je, da v skladu z drugim odstavkom 50. člena Ustave RS vzpostavlja in skrbi za vzdržan sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja, do katerega so zavarovanci upravičeni na podlagi plačanih prispevkov (RS Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016).

Kot opredeljujeta (Strban in Bubnov - Škoberne, 2006), je pokojnina mesečni denarni prejemek, ki ga upokojenec izplačuje javni zavarovalni zavod ali druga zavarovalnica ali institucija.

Namen ureditve treh pokojninskih stebrov je zagotavljanje materialne varnosti za starost.

Prvi steber, ki je osnovni steber zagotavljanja socialne varnosti, temelji na načelu medgeneracijske izmenjave oz. pogodbe (PAYG), ki zavezuje mlajše zavarovance, da plačujejo prispevke za obstoječe upokojence in praviloma lahko pričakujejo, da bodo to zanje počele naslednje generacije.

Drugi steber je sestavljen iz obveznih in prostovoljnih kolektivnih dodatnih zavarovanj z izdelanimi pokojninskimi načrti. Ti v celoti delujejo po naložbenih načelih. Praviloma so pokojninska zavarovanja v drugem stebru deležna davčnih olajšav.

Tretji steber je popolnoma prostovoljen in ga sestavljajo individualna dodatna pokojninska zavarovanja. Izvajajo jih pokojninski skladi in finančne institucije po kapitalskem principu (Kranjc Žnidaršič, 2000).

Drugi in tretji pokojninski steber služita kot dopolnilo prvega in sta prostovoljna. Za dostojno pokojnino lahko posameznik poskrbi na več različnih načinov. V nadaljevanju bomo podrobno spoznali lastnosti enega in drugega, kar nam bo pomagalo pri razumevanju te tematike in nam olajšalo odločitve.

5.1 PRVI STEBER

Prvi steber deluje po načelu medgeneracijske izmenjave/pogodbe. Je del socialnega sistema države, zato je zanj značilno prerazporejanje od bogatih k revnim, od zdravih k bolnim, od zaposlenih k upokojenim. V večini držav EU prvi steber predstavlja pomemben prihodek upokojenih oseb in preprečuje revščino.

Financiranje na podlagi medgeneracijske izmenjave je temeljni del delovanja prvega pokojninskega stebra. Na eni strani spodbuja splošno socialno blaginjo in stabilnost, na drugi strani pa zmanjšuje tveganje za revščino. Upokojenca med drugim ščiti tudi pred vplivi inflacije in naložbenih tveganj (Bešter idr., 2019).

5.1.1 Obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja je trenutno urejen v ZPIZ- 2, ki je začel veljati 1. 1. 2013. Nosilec in izvajalec obveznega zavarovanja je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, ki ima status javnega zavoda. Zavod je pravna oseba in ima sedež v Ljubljani.

V zakonu je opredeljeno financiranje obveznega zavarovanja, in sicer tako, da obvezno zavarovanje financirajo zavarovanci, delodajalci in Republika Slovenija. Vir financiranja so tudi demografski rezervni sklad in drugi viri, ki jih zakon določa.

Država se zavezuje, da v primeru prenizkega stanja sredstev iz ostalih virov financiranja zagotovi sredstva iz državnega proračuna (Vlada RS, 2012)

Zakon določa, kakšni so pogoji vključitve in kdo se mora vključiti v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje (RS Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016):

- delavci v delovnem razmerju (vsi zaposleni v Republiki Sloveniji),
- samozaposlene osebe (posebnost je ne dovoljevanje izvzema iz zavarovanja),
- družbeniki,
- kmetje,
- druga pravna razmerja (za katera oseba dobi plačilo in se šteje kot dohodek),
- vrhunski športniki in šahisti,
- brezposelni (tisti, ki prejemajo nadomestilo),
- eden od staršev (ki je upravičen do starševskega dodatka),
- družinski pomočniki,
- osebe, ki izvajajo rejniško dejavnost kot poklic in
- verski uslužbenci.

Kljub dejstvu, da veljavna pokojninska zakonodaja spodbuja 'ostajanje' starejših zaposlenih v delovnem razmerju, je bila zaradi posledic epidemije covid-19, ki je povzročila povečanje števila brezposelnih oseb, sprejeta začasna sprememba glede pogojev upokojevanja. V okviru t. i. PKP – protikoronskih paketov je bilo sprejeto, da se morajo zaposleni, ki imajo 40 let delovne dobe in so stari 65 let, upokojiti.

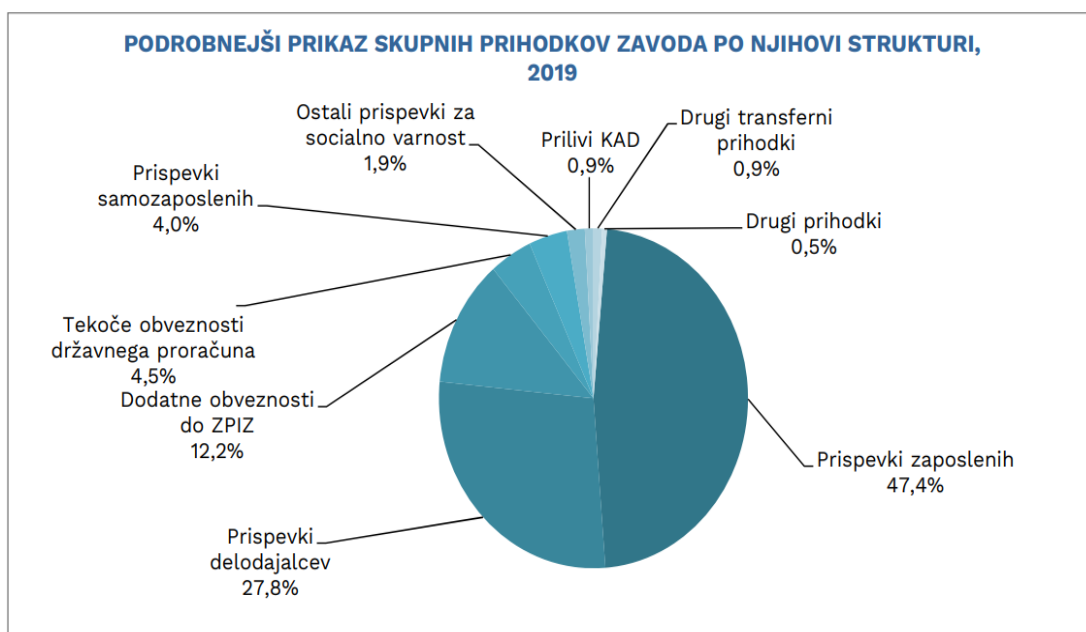
5.1.2 Financiranje

Glavni viri financiranja javnega pokojninskega in invalidskega zavarovanja so prispevki zaposlenih (15,5 % plače) in delodajalcev (8,85 % plače), ostalo se financira iz državnega proračuna. Skupaj prispevki znašajo 24,35 % bruto plače zaposlenega. Glavni vir poleg prispevkov pa je financiranje iz državne blagajne.

5.1.3 Prihodki ZPIZ-a

Prihodki so seveda odvisni od števila delovnoaktivnih prebivalcev in se iz leta v leto spreminjajo. V letu 2019 so skupaj znašali 5,5 mrd evrov. V letu 2019 se je v primerjavi z letom 2018 povečal delež davčnih prihodkov za 2,4 odstotni točki in je najvišji od leta 1996; razlog za to so višji prihodki od prispevkov za socialno varnost. Struktura prihodkov:

- davčni prihodki (prispevki za socialno varnost in drugi davki),
- transferni prihodki (vplačila državnega proračuna in drugi prispevki),
- drugi prihodki (neobdavčeni prihodki, kapitalski prihodki in prejeta sredstva EU ter drugih držav).

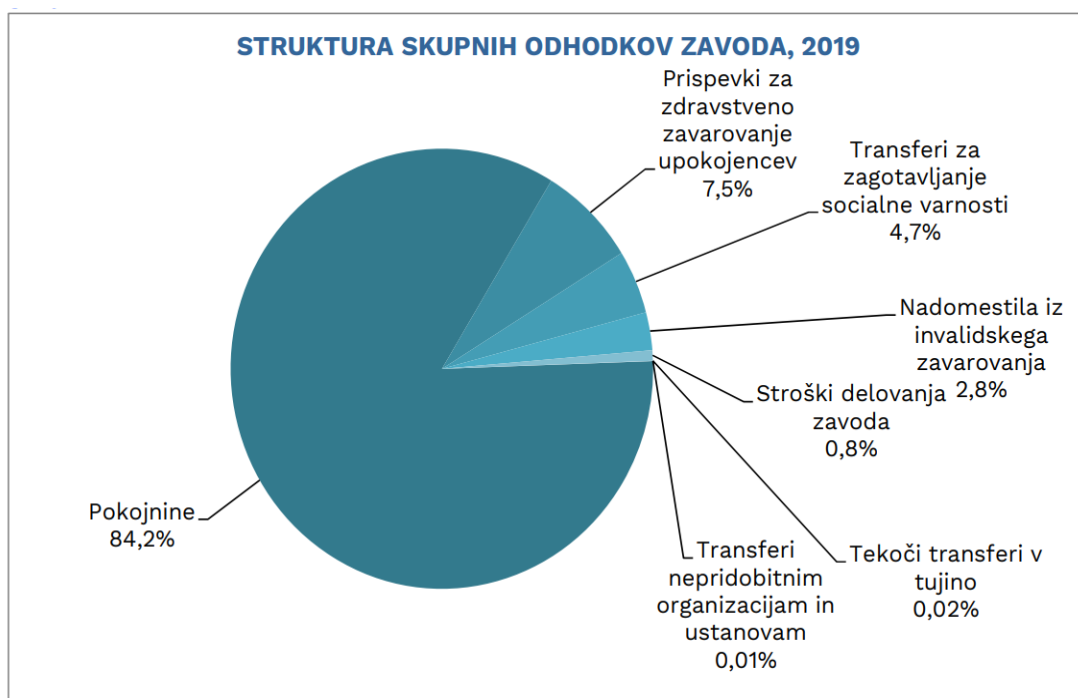
Slika 5: Prihodki ZPIZ-a 2019
(Vir: ZPIZ, 2020)

Prihodki ZPIZ-a bodo v letu 2020 zaradi posledic koronakrize in ukrepov, ki jih je sprejela vlada RS, veliko nižji. Država delodajalcem, ki imajo zaposlene na čakanju, subvencionira plačilo prispevka ter s protikoronskimi ukrepi skrbi za stabilnost pokojninske blagajne.

5.1.4 Odhodki

Odhodki v letu 2019 so znašali 5,5 mrd evrov, v primerjavi z letom 2018 so bili skupno višji za 215,3 milijona evrov. Odhodki se iz leta v leto višajo, pokojninska blagajna je trenutno s pomočjo državnega proračuna še vzdržna. Glavna postavka višjih odhodkov so pokojnine in posledično več izdatkov za transferje, ki zagotavljajo socialno varnost upokojencev. Izziv, s katerim se bo ZPIZ spopadal, je vedno večje število upokojencev, ki prihajajo s prihodnjimi generacijami. Struktura odhodkov:

- pokojnine,
- prispevki za zdravstveno zavarovanje upokojencev,
- transferji za zagotavljanje socialne varnosti,
- nadomestila iz invalidskega zavarovanja,
- stroški delovanja zavoda,
- tekoči transferji v tujino,
- transferji nepridobitnim organizacijam in ustanovam.

Slika 6: Odhodki ZPIZ 2019
(Vir: ZPIZ, 2020)

5.2 DRUGI STEBER

Drugi pokojninski steber, ki je v Sloveniji zaživel leta 2000, v osnovi omogoča dve možnosti: obvezno dodatno zavarovanje in prostovoljno dodatno zavarovanje, v

okviru katerega se lahko vključimo kolektivno ali individualno (kot prikazuje tabela spodaj).

Namen drugega pokojninskega stebra je zbiranje denarnih sredstev na osebnih računih zavarovalcev. Varčuje se s ciljem zagotovitve dodatnih sredstev v času upokojitve poleg sredstev iz prvega pokojninskega stebra.

Vzpostavitev dodatnega pokojninskega zavarovanja se izvede na podlagi odobrenega pokojninskega načrta. Ta definira pogoje, obseg ter vrsto pravic in postopek za njihovo uveljavitev. Vsakega od kolektivnih ali individualnih pokojninskih načrtov mora odobriti minister za delo. Ko je pokojninski načrt odobren, je deležen predpisanih davčnih olajšav in vpiše se v posebni register, ki ga vodi Finančna uprava Republike Slovenije (FURS). V dodatno pokojninsko zavarovanje se lahko vključi oseba, ki je vključena v obvezno pokojninsko zavarovanje ali pa koristi pravice iz tega zavarovanja (Bešter idr., 2019).

Slika 7: Drugi pokojninski steber
(Vir: lastni, prirejeno po)

Del drugega pokojninskega stebra je tudi Sklad obveznega dodanega pokojninskega zavarovanja, ki ga upravlja Kapitalska družba d. d. Namenjen je zavarovancem, ki opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela, in zavarovancem, ki opravljajo dela, ki jih po določeni starosti ni več moč uspešno poklicno opravljati, npr. gasilci, rudarji, livarji, vojaki, policisti (Kapitalska družba d.d., 2020).

Zavezanci za plačilo prispevkov za obvezno dodatno zavarovanje so delodajalci. Prispevki so davčno obravnavani enako kot za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Pravice iz obveznega dodatnega zavarovanja se izplačujejo v obliki poklicne pokojnine. Zakon ZPIZ-2 je od 1. 1. 2013 prinesel spremembo glede izplačevanja sredstev, privarčevanih v kolektivnih dodatnih pokojninskih zavarovanjih. Namen je bil, da se sredstva koristijo namensko za dodatno pokojninsko rento. Izplačilo odkupne vrednosti je še vedno kadarkoli možno zahtevati iz individualnega zavarovanja, medtem ko je iz kolektivnega zavarovanja možno to storiti le v primeru, da je stanje sredstev nižje od 5.000 evrov (v tem primeru izplačevanje rente ne bi bilo

smiselno). Za sredstva, vplačana do 31. 12. 2012, pa se še vedno lahko zahteva izplačilo odkupne vrednosti tudi za del, ki ga je plačeval delodajalec, kadarkoli ko mine 120 mesecev od začetka vplačevanja.

5.3.1 Kolektivno in invalidsko pokojninsko zavarovanje

Delodajalec mora v kolektivno dodatno zavarovanje vključiti vse zaposlene, izjema so le tisti, ki so del podjetja manj kot eno leto, ter tisti, ki podajo izrecno pisno izjavo, da ne želijo biti vključeni v zavarovanje. Vsak od zaposlenih si lahko sam izbira naložbeno politiko, če tega ne stori v roku 10 dni, pa ga upravljavec razporedi v naložbeno politiko, primerno njegovi starosti.

Kolektivno prostovoljno zavarovanje organizira delodajalec, tako da z izvajalcem pokojninskega načrta sklene pogodbo o financiranju. V dodatno pokojninsko zavarovanje mora v osnovi vplačevati delodajalec, ta mora izpolnjevati osnovne pogoje za izvajanje kolektivnega zavarovanja:

- vplačevanje zakonsko določene minimalne premije (min. znesek 300 EUR letno),
- vključitev vsaj 66 % vseh zaposlenih, ki so v delovnem razmerju pri delodajalcu.

Znesek premije, ki ga za račun zavarovanca vplačuje delodajalec, se ne prišteva v osnovo za dohodnino v tekočem letu. Delodajalcu je omogočeno, da za plačani del premije uveljavlja davčno olajšavo pri plačilu davka na dobiček.

V kolektivni pokojninski načrt lahko individualno dodatna sredstva vplačuje tudi zaposleni. Smiselno je, da vplačuje do zneska maksimalne davčne olajšave, ki znaša 5,844 % njegove bruto plače. Sredstva, ki jih vplača delodajalec, se seštevajo s sredstvi zaposlenega. Obstaja pa tudi omejitev maksimalne davčne olajšave, to določi minister, pristojen za finance. V letu 2020 je ta omejitev postavljena pri 2.819,09 EUR (Zavarovalnica Triglav d.d., 2020).

Poleg kolektivnega dodatnega zavarovanja je lahko oseba vključena tudi v individualni pokojninski načrt. Vplačuje v celoti z lastnimi sredstvi. Za pristop je treba izpolniti izjavo za pristop k pokojninskemu načrtu in obrazec za plačevanje premije. Izbira naložbene politike poteka enako kot pri kolektivnem pokojninskem načrtu. Sredstev iz individualnega in kolektivnega pokojninskega načrta ni mogoče združevati (Bešter idr., 2019).

Drugi pokojninski steber je zelo pomemben del pokojninskega sistema, služi kot dopolnitev prvega stebra. Delovanje dodatnega pokojninskega zavarovanja je močno regulirano in nadzorovano.

Vsak pokojninski sklad in skupina kritnih skladov morata imeti odbor sklada. Ta se sestane vsaj enkrat letno in šteje pet članov, spremlja poslovanje sklada in nadzoruje delo upravljavca.

Število članov, vključenih v dodatno pokojninsko zavarovanje, z leti raste, leta 2019 je bilo skupno število članov 560.722, kar je spodbuden podatek. Podrobnosti prikazuje spodnja tabela.

	Krovni pokojninski skladi in vzajemni pokojninski skladi	Pokojninske družbe	Zavarovalnice	SKUPAJ
31.12.2019	287.825	143.501	129.396	560.722
31.12.2018	282.620	140.311	125.258	548.189
31.12.2017	272.957	134.653	124.461	532.071
31.12.2016	266.300	131.032	120.532	517.864
31.12.2015	259.606	127.640	111.244	498.490
31.12.2014	249.066	129.724	111.073	489.881
31.12.2013	249.153	132.120	112.724	495.894
31.12.2012	251.712	138.953	117.349	508.014
31.12.2011	257.700	153.435	126.626	537.761
31.12.2010	254.068	159.199	128.197	541.464
31.12.2009	247.482	154.976	126.817	529.275
31.12.2008	239.433	150.251	125.448	515.132
31.12.2007	231.396	142.658	117.012	491.066
30.11.2006	219.292	232.466		451.758
30.06.2004	195.138	143.443	38.349	376.930
31.12.2003	36.573	130.702	43.188	210.463
31.12.2002	31.539	103.760	37.745	173.044

Tabela 1: Vključenost v dodatno pokojninsko zavarovanje od leta 2002 do 2019
(Vir: MDDSZ, 2020)

Sredstva iz naslova pokojninskega dodatnega zavarovanja se zbirajo in upravljajo v pokojninskih skladih, oblikovanih skladno z ZPIZ-2. Pokojninski sklad je lahko oblikovan kot:

- krovni pokojninski sklad ali
- kritni sklad ali
- vzajemni pokojninski sklad.

Pokojninski sklad lahko upravljajo in oblikujejo pokojninske družbe. Določila so zapisana v ZPIZ-2; to so zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za opravljanje poslov v skupini življenjskih zavarovanj ter banke z dovoljenjem za opravljanje poslov upravljanja pokojninskih skladov, ki jih ureja zakon o bančništvu.

Vključitev v dodatno zavarovanje in upravljanje pokojninskih skladov omogočajo naslednje organizacije oziroma zavodi (MDDSZ, 2019).

Vzajemni pokojninski skladi in Krovni pokojninski skladi:

- Banka Intesa Sanpaolo d. d. (Krovni pokojninski sklad Moj steber),
- GENERALI zavarovalnica, d. d. (Krovni pokojninski sklad LEON),
- Modra zavarovalnica, d. d. (Modri krovni pokojninski sklad),
- Modra zavarovalnica, d. d. (Krovni pokojninski sklad javnih uslužbencev).

Pokojninske družbe:

- Pokojninska družba A, d. d.,
- Triglav pokojninska družba, d. d.,
- Sava pokojninska družba, d. d.

Zavarovalnice:

- Prva osebna zavarovalnica, d. d.,
- Zavarovalnica Triglav, d. d.,
- GENERALI zavarovalnica, d. d.

Za varčevanje v drugem pokojninskem stebru imamo torej veliko izbire in veliko ponudnikov. Velika prednost je zagotovo davčni vidik varčevanja v drugem stebru, saj z vplačili namensko varčujemo za pokojnino, ob tem pa si znižujemo davčno osnovo. Pomembno se je zavedati, da prej kot začnemo namenjati sredstva, boljši bo končni rezultat.

5.3.2 Naložbena politika življenjskega cikla

Sredstva pokojninskega sklada mora upravljavec investirati kot dober gospodar, v korist članov, pri tem mora upoštevati ravnotežje med donosnostjo in tveganjem. Tveganje predstavlja možnost, da izid v prihodnosti ne bo takšen, kot je bil predviden. Predstavlja možnost, da se zaradi določenih dejavnikov pri poslovanju ali investicijah ustvari finančna izguba (Finančni slovar, 2020).

Upravljavec lahko zbrana sredstva v pokojninskem skladu upravlja:

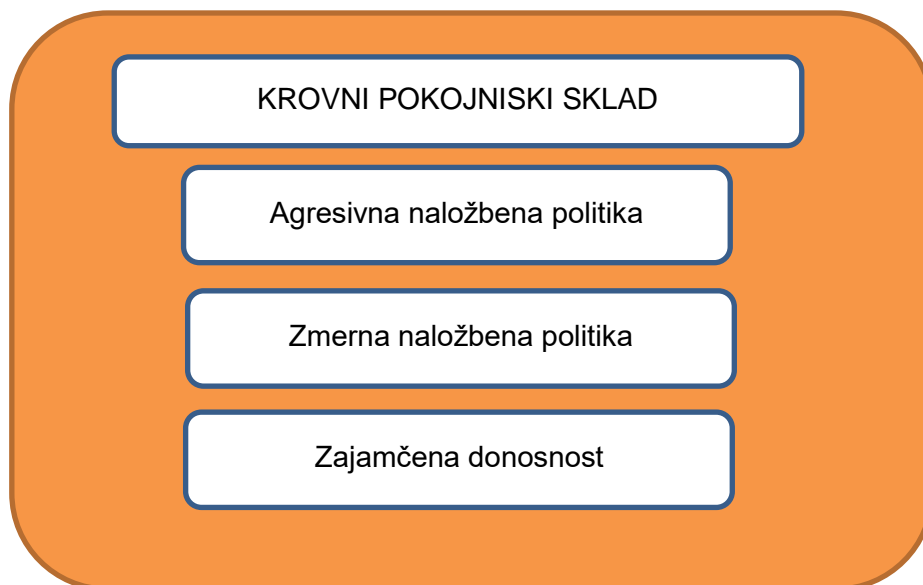
- v skladu z naložbeno politiko življenjskega cikla ali
- v skladu z naložbeno politiko zagotavljanja zajamčene donosnosti.

Naložbeno politiko življenjskega cikla sestavlja krovni sklad s tremi podskladi. Vsak podsklad je namenjen določeni ciljni starostni skupini. Kot navaja Kranjc Žnidaršič (2000), življenje posameznika sestavljajo tri obdobja: obdobje rasti in učenja, obdobje aktivnega ustvarjanja in tretje življenjsko obdobje.

V takšen cikel so razdeljene tudi naložbene košarice, zavarovanec lahko sam izbira, v katero naložbeno politiko želi biti vključen, pogoje opredeljuje pokojninski načrt. Enkrat letno ima zavarovanec tudi možnost brezplačno menjati naložbeno politiko (Bešter idr., 2019).

Za mlajše, ki imajo pred seboj daljše časovno obdobje vlaganja, je smiselno vlaganje v delnice, ko pa se približujejo upokojitvi, pa postopno umikanje naložb v bolj konzervativno politiko in na koncu v zajamčeni sklad. Konzervativno naložbeno politiko sestavljajo večinoma nizko tvegane državne in podjetniške obveznice, le manjši del je namenjen delnicam, tako je naložba minimalno izpostavljena potencialnim tveganjem (Finančni slovar, 2020).

Statistike kažejo, da je največ članov vključenih v podsklade z zajamčenim donosom. Definicija donosa je absolutno število denarnih enot, ki jih vlagatelj prejme v določenem obdobju. Razlika med začetno in končno vrednostjo naložbe imenujemo donos naložbe. Naložbena politika življenjskega cikla se sicer opira na preteklo statistiko in predvideva, da so delnice dolgoročno donosnejše od naložb z manjšim tveganjem (Dijaški.net, 2018).

Slika 8: Naložbene politike življenjskega cikla
(Vir: lastni, prirejeno po)

5.3.3 Stroški

ZPIZ-2 določa in opredeljuje stroške, ki jih upravljavci pokojninskih skladov zaračunavajo za svoje poslovanje. To so:

- provizija za upravljanje (največ 1 %),
- vstopni stroški (največ do 3 %),

- izstopni stroški (1 %),
- prenos sredstev med pokojninskimi skladi istega upravljavca je brez stroškov,
- pri prenosu med različnimi upravljavci se lahko zaračuna strošek 15 evrov.

Sestavni del poslovanja sklada so različni stroški, povezani z upravljanjem sklada. To so npr. neposredni stroški raznih provizij:

- bančne provizije,
- posredniške provizije,
- provizija KDD,
- provizije skrbniške banke.

Celotni stroški poslovanja sklada morajo biti objavljeni vsako leto, izraženi so v odstotku od letne čiste vrednosti sredstev (Bešter idr., 2019).

5.3.4 Prejemki iz drugega pokojninskega stebra

Za črpanje sredstev mora zavarovanec izpolnjevati določene pogoje po ZPIZ-2. Če jih ne izpolnjuje, lahko pride do zadržanja sredstev, kar pomeni da do sredstev ne more. Sredstva se kljub zadržanju obravnavajo enako kot vsa ostala v skladu.

Dodatno pokojninsko zavarovanje lahko po zakonu preneha redno ali izredno (Kranjc Žnidaršič, 2000).

REDNO PRENEHANJE	IZREDNO PRENEHANJE
<ul style="list-style-type: none"> - dodatna pokojnina - predčasna pokojnina - nastop invalidnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - prenehanje delovnega razmerja (izstop zavarovanca) - prenehanje pogodbe o oblikovanju in financiranju pokojninskega načrta - prenehanje pokojninskega sklada - smrt zavarovanca

Dodatna pokojnina se všteva v dohodninsko osnovo v višini 50 %. Lahko tudi do akontacije dohodnine v višini 25 %, vendar se ta plačuje, le če je dodatna starostna pokojnina višja od 160 evrov (Bešter idr., 2019).

5.3.5 Odkupna vrednost

Posameznik ima možnost zahtevati izplačilo odkupne vrednosti prihrankov na osebem računu. Pri tem obstajajo določene zakonske omejitve, razlika je med izplačilom iz kolektivnega oziroma individualnega zavarovanja.

Kolektivno zavarovanje:

- oseba mora biti upokojena pri ZPIZ-u,
- na osebnem računu mora biti 5.000 evrov ali manj,
- izjema so sredstva, vplačana pred 31. 12. 2012,
- izplačana odkupna vrednost se šteje v davčno osnovo posameznika pri dohodnini.

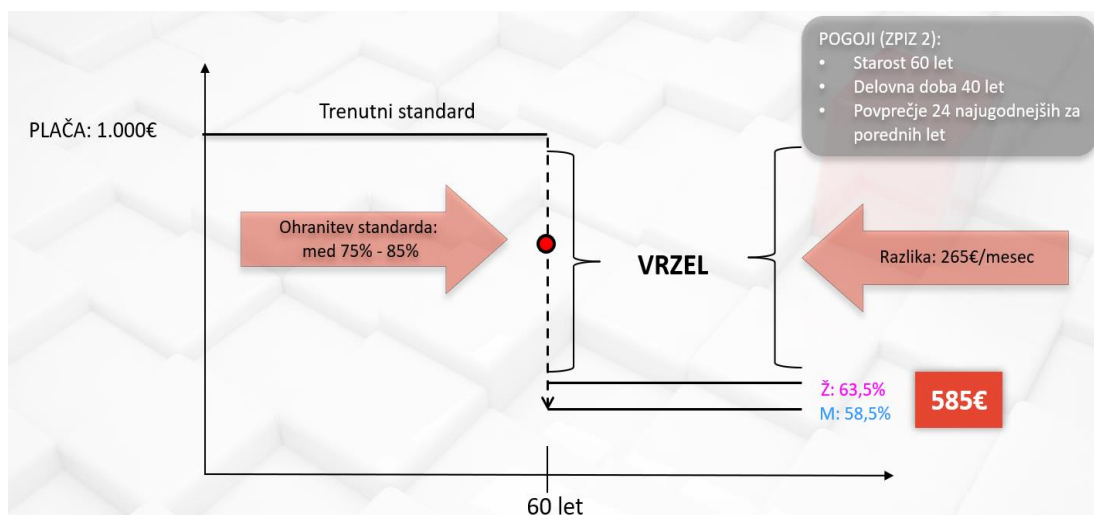
Individualno zavarovanje:

- član lahko kadarkoli zahteva izplačilo odkupno vrednost,
- izplačana odkupna vrednost se šteje v davčno osnovo posameznika pri dohodnini.

V obeh primerih pokojninski sklad obračuna izstopne stroške in obračuna davek v višini 25 % odkupne vrednosti. Odkup zavarovanja je za zavarovanca neugoden, to je tudi cilj zakonodaje, saj je to dodaten razlog, da se sredstva iz drugega stebra namenijo za dodatno pokojnino (Bešter idr., 2019).

5.4 TRETJI STEBER

Prvi pokojninski steber omogoča osnovno socialno varnost in blaginjo upokojenega prebivalstva. Ko se oseba upokoji, nastane vrzel med prejemki v delovnoaktivni dobi in prejemki v pokoju. Bešter idr. (2019) to opredeljujejo kot vrzel v starostni preskrbljenosti.

Slika 9: Prikaz pokojninske vrzeli 2020
(Vir: lastni, prirejeno po Bešter idr., 2019)

Za pokritje vrzeli zato poleg drugega pokojninskega stebra lahko dodamo tudi tretji steber, ki ga sestavljajo različne naložbe, za katere se posameznik odloča

individualno, za vse naložbe sam tudi sam prevzema tveganje. Poznamo različne vrste naložb, kot so:

- zavarovalniški produkti,
- nepremičnine,
- ostale naložbe.

Vlaganje v naložbe, ki so del tretjega pokojninskega stebra, je smiselno za dolgoročno obdobje; praviloma dlje, kot bomo namenjali sredstva v tretji steber, več je možnosti za dober končni rezultat. Naložbe se med seboj seveda razlikujejo, za nekatere potrebujemo več znanja, za druge manj, spet nekaterim naložbam moramo redno posvečati svojo pozornost, druge lahko pustimo pri miru dlje časa. V nadaljevanju bomo zapisali glavne karakteristike posameznih naložb ter njihove prednosti in slabosti. V zadnjih 20 letih se tudi v Sloveniji dogajajo vidni premiki v smeri alternativnih naložb.

5.4.1 Zavarovalniški produkti

Zavarovalništvo ima dolgo zgodovino, v samih začetkih so ljudje v prvi vrsti želeli zaščititi svoje skromno premoženje, sebe in svoje bližnje pred naravnimi pojavi, ki so jih ogrožali. Začetek sodobnega zavarovalništva pa sega v leto 1347, ko je bila sklenjena prva polica za premoženje (Kirn, 2002).

Tako hitro kot so se razvijale industrijske panoge, je sledilo zavarovalništvo, ki danes predstavlja pomemben segment gospodarstva. Zavarovalnice poleg premoženjskih in zdravstvenih ponujajo tudi življenjska zavarovanja. Ta se praviloma sklepajo za dobo, daljšo od 10 let. Od osamosvojitve leta 1991, se je interes za življenjska zavarovanja v Sloveniji začel dvigovati, veliko povpraševanja se je beležilo do leta 2010, takrat se je ta rast upočasnila. Glavni razlog za to je bila finančna kriza, ki se je začela konec leta 2008 in je trajala do leta 2013.

Trend, ki zmanjšuje pravice iz prvega pokojninskega stebra, ter obstoječa davčna zakonodaja sta glavna razloga zato, da ljudje vidijo v življenjskih zavarovanjih dodano vrednost in možnost ustvarjanja večje socialne varnosti (Bešter idr., 2019).

5.4.2 Zavarovanja z varčevalno komponento

Glede na izbrano tematiko si pogledjmo vsebinsko primerne zavarovalne produkte in opcije. Življenjska zavarovanja se delijo po načinu izplačila zavarovalnine, ločimo jih na kapitalska zavarovanja, pri katerih pride načeloma do izplačila enkratnega zneska v primeru smrti ali doživetja, in rentna zavarovanja, kjer se dogovorjene vsote izplačujejo v obdobju dogovorjene dobe v obliki rent.

Življenjsko zavarovanje za primer smrti in doživetja je najbolj razširjena oblika med življenjskimi zavarovanji, zajema kritje za primer smrti in doživetja. V Sloveniji je najbolj razširjeno klasično mešano zavarovanje, pri katerem je izplačilo za navedeni kritji enako. Namen je torej varčevanje in zagotavljanje finančne varnosti za družino v primeru smrti. Varčevalna premija je vezana na tehnično obrestno mero, zato je donos nizek, vendar zajamčen, saj stranka v tem primeru ne nosi naložbenega tveganja.

Naložbena življenjska zavarovanja, ki so se v Sloveniji začela pojavljati leta 2001, nam omogočajo vstop na kapitalske trge. Kot lahko razberemo iz imena, je vedno poleg naložbenega dela tudi kritje za primer smrti. Naložbeni del je vezan na VEP (vrednost enot premoženja), ki se spremlja z indeksom, na katerega je zavarovanje vezano. V preteklosti so zavarovalnice imele v ponudbi zgolj produkte, ki so bili vezani na dobo, ta je bila načeloma dogovorjena minimalno za 10 let, tako se je posameznik v naprej moral opredeliti, za koliko časa želi takšno zavarovanje.

Slabost takšnih naložbenih zavarovanj je bila, da je lahko VEP v zaključnem obdobju zavarovanja ustvarjal negativne donose, kar je posledično pomenilo slab končni rezultat. Takšen primer je bila gospodarska kriza leta 2008, ki je povzročila strme padce indeksov ter njihovo počasno okrevanje. Zaupanje v naložbena zavarovanja je takrat padlo, in se zelo počasi vzpostavlja nazaj, to potrjuje tudi podatek, da je od leta 2012 najvišji delež obračunane premije prišel iz klasičnih in življenjskih zavarovanj. To je trajalo vse do leta 2017, ko je ta primat ponovno pripadel skupini naložbenih zavarovanj (AZN, 2019).

Kot odgovor na dogajanje (gospodarska kriza 2008) so nekatere zavarovalnice od takrat naprej že omogočile možnost naložbenega življenjskega zavarovanja, pri katerem se ne vežemo za določeno dobo, postavljena je le starostna omejitev glede trajanja pri starosti (75 let). Prednosti takšnega naložbenega zavarovanja so:

- doseganje potencialno višjih donosov,
- ugodna davčna obravnava v primerjavi z direktnim vlaganjem v sklade (brez davka že po 10 letih),
- odprta doba,
- naložbo lahko izkoristimo za doseg različnih ciljev,
- aktivno upravljanje (menjava skladov v obdobju).

Če je naš glavni cilj varčevanje in plemenitenje denarja, je slabost naložbenih življenjskih polic plačevanje stroška življenjskega zavarovanja. Ta strošek se od vplačane premije odšteva, dokler vrednost kupljenih enot premoženja ne preseže zneska zajamčene zavarovalne vsote.

Rentno zavarovanje je možna oblika življenjskega zavarovanja, ki zagotavlja praviloma izplačevanje mesečne rente za dogovorjeno časovno obdobje. Tako si lahko posameznik zagotovi trajno socialno varnost v pokoju. Obstaja več vrst rent:

- doživljenjska renta (načeloma se izplačevanje do smrti, razen v posebnih primeri drugače),
- časovna renta (izplačuje se omejeno obdobje, ki se določi z dogovorom med zavarovalcem in zavarovalnico) (Bešter idr., 2019).

5.4.3 Naložbene možnosti

Zavarovalnice omogočajo več naložbenih možnosti, kar je za stranko dobro, saj lahko med različnimi možnostmi izbira tudi sama. Omejitve glede naložbenih možnosti so opredeljene z Zakonom o zavarovalništvu in podzakonskimi predpisi, ki kot naložbene možnosti predvideva:

- investicijske sklade (sklade KNPVP),
- notranje sklade zavarovalnic in
- vrednosti indeksa vrednostnih papirjev.

Zavarovalnice preko naložbenih življenjskih zavarovanj najpogosteje ponujajo naložbe v investicijske sklade. Te lahko delimo po vrstah naložb in naložbene politike (te so lahko sestavljene iz več različnih skladov), v katere lahko naložimo sredstva. V razširjeni delitvi jih ločimo na:

- delniške sklade (najvišje tveganje – potencial za visoke donose),
- mešane sklade,
- obvezniške sklade,
- sklade denarnega trga (najnižje tveganje – najnižji donos).

Vsaka naložbena politika ima svoje prednost in slabosti, naložbe s potencialno višjimi donosi predstavljajo tudi sorazmerno višja tveganja za negativni donos. Večja so tudi nihanja v vrednosti enot premoženja. Obvezniški skladi in skladi denarnega trga prinašajo večjo stabilnost glede nihanja, vendar s tem tudi nižje donose.

Tveganje posameznega sklada je vedno opredeljeno v dokumentu s ključnimi informacijami, ker najdemo bistvene lastnosti ter opredeljene stroške sklada. Zavarovalec ima pri naložbeni polici različne možnosti izbire, poznamo:

- samostojno izbiro,
- aktivno upravljanje (razporejanje naložb prepustimo zavarovalnici),
- življenjske cikle (razporejanje naložb glede na starost zavarovalca).

Glavna prednost in razlika naložbenega zavarovanja v primerjavi s klasičnimi življenjskim zavarovanjem je možnost menjave naložbene politike med zavarovanjem. Zavarovalec ima tako možnost samostojno prilagajati vplačila svojemu finančnemu stanju, starosti, ciljem ipd. Za vsako spremembo odgovarja zavarovalec sam. Pogoji menjave skladov in naložbenih politik so opredeljeni v splošnih pogojih (Bešter idr., 2019).

Naložbeno življenjsko zavarovanje je smiselno držati vsaj 10 let, saj po desetih letih ne plačamo davka na zavarovalne posle (8,5 %) in davka iz kapitala na presežena sredstva od vplačanih, ki znaša za leto 2020 27,5 %.

5.4.4 Stroški življenjskih zavarovanj

Pomemben del naložbenih življenjskih zavarovanj predstavlja tudi poznavanje tehničnih lastnosti takšnih produktov. Kot smo že spoznali, mesečno premijo poleg naložbenega dela sestavlja tudi življenjsko zavarovanje.

Zavarovalnica enote premoženja kupuje s čisto oziroma neto vplačano premijo, torej premijo, od katere odšteje stroške. Neposredni stroški, ki bremenijo takšno vrsto zavarovanja, se delijo glede na:

- stroške sklenitve (alfa),
- stroške vplačil (beta),
- stroške upravljanja (gama).

V praksi so stroški največkrat navedeni v odstotkih od vplačane premije kot:

- vstopni strošek,
- izstopni strošek,
- upravljavska provizija,
- strošek vodenja računa ipd. (Bešter idr., 2019).

5.4.5 Investicijski skladi

V investicijske oz. vzajemne sklade lahko vstopamo in izstopamo kadarkoli. Pristop je prostovoljen in individualen. Namen vzajernih skladov je, da vlagatelj doseže dobro razporeditev tveganj in je vlaganje v vrednostne papirje lažje. Vlagatelj je lahko dolgoročno pasiven ali aktiven (redne prilagoditve).

Vzajemni sklad je združeno premoženje večjega števila tako fizičnih kot pravnih oseb, ki ga upravlja družba registrirana za upravljanje premoženja. Sklad torej združuje premoženja vlagateljev. Vzajemni sklad je celota, sestavljena iz različnih vrednostnih papirjev, s katerimi v imenu vlagateljev upravlja družba za upravljanje (FINANČNI SLOVAR, 2020).

Sredstva se zbirajo z vplačili vlagateljev v vzajemni sklad, vplačila se preračunajo v enote premoženja glede na vrednost tisti dan. Vrednost enot premoženja (VEP) nam pove, kakšna je dnevna vrednost naložb v vzajemnem skladu.

Naložbeni sklad sestavlja velik portfelj, tako je omogočena velika razpršenost naložb, ki je posameznik ne bi mogel doseči individualno. Za razporejanje naložb in spremembe skrbi upravljaavec sklada. S pomočjo vlaganja preko vzajernih skladov

lahko tudi posameznik z malo znanja in majhnim vložkom svoje premoženje nalaga v večje število podjetij, ki so del določenega sklada. Sredstva, vplačana v vzajemni sklad, so visoko likvidna, saj lahko kadarkoli izstopimo in zahtevamo izplačilo. Ob izplačilu mora posameznik za morebiten dobiček iz donosov plačati dohodnino (dohodek iz kapitala), ta za leto 2020 znaša 27,5 % (FURS, 2020). Glavne lastnosti vzajemnih skladov so (Pohle, 2008):

- prilagodljivost,
- likvidnost (kadarkoli lahko prodamo točke sklada),
- donosnost (odvisna je od prihodnjega gibanja tečajev na trgu kapitala),
- preglednost (dnevno objavljen VEP),
- stroški (upravljavska provizija, vstopni stroški, izstopni stroški).

5.4.6 Naložbene nepremičnine

Ena od možnosti je tudi nakup nepremičnine, cilj katere je dodatni dohodek v času delovnoaktivne dobe in ob pokojnini. Namen tako imenovanih naložbenih nepremičnin je prejemanje najemnine in stabilno naložen denar (potencialno višanje vrednosti nepremičnine). Kot finančna naložba spada nakup nepremičnine v nizko rizično skupino. Povprečen donos ob upoštevanju vseh stroškov naj bi znašal 2 do 3 % letno (VZAJEMNICI, 2020).

Nakupa nepremičnine se lahko lotimo sami ali s pomočjo nepremičninske agencije. Za takšno naložbo je treba imeti veliko znanja, poznati je treba postopke ter potencialne nevarnosti in pasti pri nakupu in oddajanju.

Lahko pa se obrnemo na nepremičninsko agencijo, ki ji zaupamo svoje želje in pričakovanja. Kot storitev nudijo pomoč pri:

- vpogledu v pravno stanje nepremičnine,
- preverijo dejansko stanje nepremičnine,
- sestavijo prodajno pogodbo,
- vodijo celoten postopek (izbira, pomoč pri prevzemu nepremičnine, ipd.),
- naložbeno nepremičnino lahko za nas tudi posredujejo (STAN NEPREMIČNINE, 2020).

V zadnjih letih so tudi nepremičninske agencije zaznale priložnost in so bolj ciljno usmerjene v spodbujanje svojih strank k nakupu naložbenih nepremičnin. Ker ljudje lažje kupujemo tisto, kar vidimo, in česar se lahko dotaknemo, je med ljudmi takšna vrsta naložbe dobro sprejeta.

Takšna investicija zahteva velik začetni vložek, zato mnogi nimajo možnosti razmišljati v tej smeri. Najučinkovitejši način je, da nakup investiramo z lastnimi privarčevanimi sredstvi. Najem kredita se za takšne primere odsvetuje, saj bi negativne obresti kredita izničile donos, ustvarjen iz prejemanja najemnine. Za

pobrano najemnino mora najemodajalec plačati tudi davek na dobiček; ta znaša v letu 2020 znaša 27,5 %.

Poleg ostalih stroškov in specifik je pomembno izpostaviti, slabo likvidnost nepremičnine kot naložbe, saj je v primeru, da hitro potrebujemo sredstva, postopek prodaje lahko dolgotrajen (VZAJEMNCI, 2020).

5.4.7 Ostale naložbe

Priporočilo je, da se osebni portfelj razporedi med različne naložbe, čas, v katerem živimo, nam poleg prej napisanih omogoča še mnoge druge izbire:

- vrednostni papirji (delnice, obveznice, zakladne menice itd.),
- denar na računu (banka),
- depoziti (banka),
- zlato (fizično imetje ali vlaganje),
- kriptovalute.

Z vidika varčevanja za pokojnino se vsak lahko odloči za svojo pot, pomembno je, da preden izberemo določen način investiranja, prej pridobimo dovolj kakovostnih informacij, ki nam pri odločitvi lahko pomagajo.

5.5 Povzetek pokojninskih stebrov

Slika 10: Pokojninski stebri
(Vir: lastni, prirejeno po)

6 PRIMERJAVA S TUJINO

Za širše razumevanje reform in usmeritev, ki jih imamo v Sloveniji, bomo v tem poglavju predstavili avstrijski in nemški pokojninski sistem, ki sta postavljena na podobnih temeljih kot slovenski. Za primerjavo dodajamo še skandinavski model na primeru Švedske.

Avstrija

Avstrijski pokojninski sistem prav tako kot slovenski temelji na Bismarckovem modelu, katerega značilnost je veliko socialnih pravic iz sistema socialne varnosti in zagotavljanje stalnega dohodka v pokoju. Prvi steber se financira tudi v Avstriji, v večini prek obveznih prispevkov, delodajalec plača 12,55 % in zaposleni 10,25 %, skupaj torej 22,8 % (to je osnovna prispevna stopnja), kar je malo manj kot Sloveniji.

Posebnost je določena zgornja meja za določitev prispevkov. Ta je leta 2015 znašala 4.650 evrov.

Večja pokojninska reforma se je v Avstriji izvedla leta 2005, uvedli so enoten in bolj aktuarsko naravnani sistem pokojninskih računov z vnaprej določenimi pravicami. Reforma je vključevala vse udeležence na trgu delovne sile, ki so bili ob začetku reforme stari manj kot 50 let. Zakonodajca je opredeljevala posebne sisteme za različne poklice, v skladu z zakonom (t. i. APG) pa bodo pravice sčasoma enake pravicam zaposlenih v javnem pokojninskem sistemu.

Cilj reforme je bil krepitev fiskalne vzdržnosti pokojninskega sistema, kar pa je prineslo tudi postopno zviševanje upoštevanja najboljših let zaposlitve; s 15 let postopoma na celotno delovno aktivno obdobje. Rezultat poenotenega pokojninskega zakona naj bi bil zagotoviti, da zavarovanec, ki 45 let prispeva v javni pokojninski sistem, ob dopolnitvi 65 let starosti prejema 80-odstotno mesečno bruto pokojnino iz javnega sistema. Prav tako se povečujejo tudi merila za odhod v pokoj. To pomeni 45 let plačanih prispevkov in upokojitvena starost minimalno 62 let.

Tudi v Avstriji drugi in tretji pokojninski steber nista obvezna, oba temeljita na naložbenem principu in delujeta kot dodatek prvemu stebru. Namensko varčevanje za pokojnino v drugem stebru je financirano s strani države (od l. 2003) v obliki davčne premije, namen pa je okrepiti vlaganja v tretji pokojninski steber (RS Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016).

Nemčija

Tudi Nemčija spada v skupino držav, katerih pokojninski sistem temelji na Bismarckovi shemi. Že leta 1992 je Nemčija kot prva uvedla tri stebrni pokojninski sistem. Del obveznega (1.) stebra, ki temelji na dokladnem sistemu (PAYG), je tudi uveden mehanizem, ki omogoča večjo povezanost med pravicami in vplačanimi prispevki. Prispevki v Nemčiji znašajo skupaj 19,5 %, bruto plače zaposlenega, razdeljeni so tako, da polovico plača delodajalec, drugo polovico pa zaposleni. Za izračun pokojnine se upoštevajo tri postavke: osebne plačilne točke, pokojninski faktor in sedanja vrednost pokojnine.

Država spodbuja varčevanje v drugem in tretjem pokojninskem stebru z različnimi davčnimi ugodnostmi. Leta 2001 je bila sprejeta Reisterjeva reforma, ki je prinesla rast prispevnih stopenj, znižanje višine pokojnin ter večjo vlogo poklicnih in privatnih pokojninskih zavarovanj. V Nemčiji poznajo več oblik pokojninskih načrtov:

- knjižne rezerve,
- podporni skladi,
- neposredno zavarovanje,
- podjetniške pokojninske blagajne,
- pokojninski skladi.

Velik poudarek je tudi na stimulaciji ljudi, da dlje ostanejo delovno aktivni. Za vsako leto, ko odložijo odhod v pokoj, se jim pokojnina poveča za 6 %, medtem ko so deležni za vsako leto predčasne upokojitve znižanja v višini 3,6 % (največ do 10,8 %). Meja za upokojitev je v Nemčiji postavljena pri 67 letih starosti (Lujanac, 2011).

Švedska

Švedska je predstavnica skandinavskega pokojninskega sistema, ki se financira iz davkov in državnega proračuna. Tudi Švedi poznajo tristebni pokojninski sistem; prvi steber ne temelji na dokladnem sistemu z vnaprej določenimi prejemki, ampak na kapitalsko kriterijem sistemu z vnaprej določenimi prispevki. Drugi steber sestavljajo poklicni pokojninski načrti. Zaposleni za nedoločen čas so avtomatsko vključeni v poklicno pokojninsko shemo.

Kot prvi so leta 1994 uvedli t. i. sistem navideznih računov. Breme plačevanja prispevkov, ki skupaj znašajo 18,5 % bruto plače zaposlenega, je razdeljeno enakovredno, polovico plača delodajalec, polovico pa zaposleni. 16 % je namenjenih pokrivanju pokojnin trenutnim upokojencem, 2,5 % pa se vplačuje na naložbeni račun (vzajemni skladi) zaposlenega, ki si sam lahko izbira tudi naložbeno strategijo.

Tak sistem omogoča avtomatično prilagajanje spremenjenemu razmerju med zavarovanci in upokojenci, zato državi ni treba delati korekcij z dvigi prispevkov in dodatnimi reformami. Starostna pokojnina se izračuna glede na sredstva posameznika in koeficient pričakovane življenjske dobe. Pokojnina se izplačuje doživljenjsko v obliki mesečne rente (RS Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016).

Združene države Amerike

Države po svetu se različno lotevajo reševanja dolgotrajne socialne varnosti. V ZDA je močno izrazita moč zasebnega sektorja in kapitala. ZDA imajo dolgo tradicijo na področju pokojninskih sistemov, tam so se najprej pojavile zasebne pokojninske sheme, šele potem javne. Veliko je torej odvisno od tega, kje posameznik dela in koliko to podjetje namenja v pokojninski sklad. S tem je pogojeno tudi zdravstveno varstvo. Kar 40 milijonov ljudi naj bi bilo brez kakršnega koli zdravstvena zavarovanja. Državne bolnice skrbijo za najnujnejše posege in oskrbo. Država financira program Medicare, ki starejšim od 65 let zagotavlja osnovno zdravstveno varstvo ob predpostavki, da so plačevali prispevke vsaj 10 let.

Da si upravičen do minimalne pokojnine, ki običajno ne zadostuje za osnovno preživetje, moraš delati vsaj 10 let. Pokojninski sistem se deli na tri stebre.

Prvi je javni pokojninski načrt socialnega zavarovanja, ki zajema 90 % vseh zaposlenih. Zagotavlja minimalni dodatek upokojencem, ki znaša v povprečju le 40 % dohodka pred upokojitvijo.

Drugi steber predstavljajo različni poklicni pokojninski načrti, najbolj popularen in razširjen je pokojninski načrt 401(k), v katerega vplačujeta zaposleni in delodajalec v višini največ do 25 % plače zaposlenega. Upravljavca sredstev izbere zaposleni, ki lahko izbira tudi način in politiko vlaganja sredstev. Ta način je dobro sprejet tudi zato, ker tako zaposleni prenesejo davčne obveznosti iz naslova kapitalskih dobičkov in dividend na obdobje, ko začnejo prejemati pokojnino iz tega naslova. Delodajalci za vplačane prispevke uveljavljajo za davčno olajšavo, ki tako kot v Sloveniji znižuje davčno osnovo za podjetje. Do sredstev lahko zavarovanec dostopa ob starosti 59,5 let, če želi narediti predčasen dvig, izgubi 10 % privarčevanih sredstev (Kolenc, 2003).

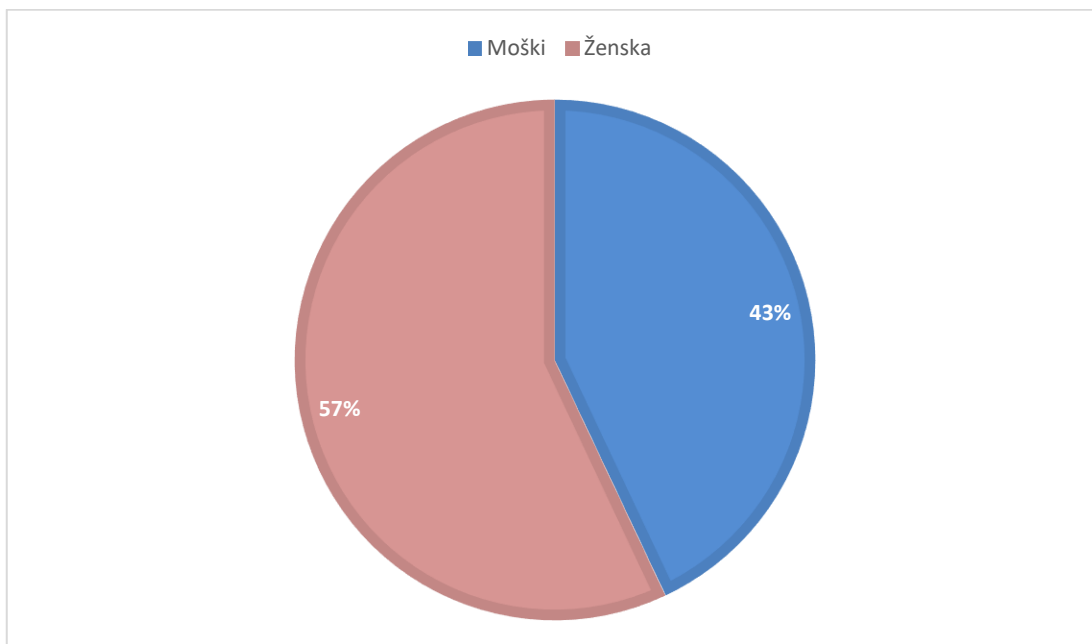
Tretji steber sestavljajo individualni pokojninski načrti, namenjeni malim podjetjem in samozaposlenim: načrti IRA (angl. Individual Retirement Account), SEP (angl. Simplified Employee pension) in Keogh. Načrt IRA lahko odpre vsak zaposleni poleg ostalih pokojninskih načrtov v katere je vključen (če varčuješ, plačaš manj davka). Načrt SEP je namenjen malim podjetjem, ki si ne morajo privoščiti tradicionalnih pokojninskih načrtov. Samozaposlenim pa je namenjen pokojninski načrt Keogh (Travnik, 2010).

Velika težava v ZDA je visoko število brezdomcev, delež starejših od 50 let je kar 30 % (Simmons University, 2016). Zaradi zavedanja, da je po upokojitvi težko, se povečuje delež ljudi, ki prelagajo svojo upokojitev, ker lahko le tako približno dostojno živijo.

7 ANKETA

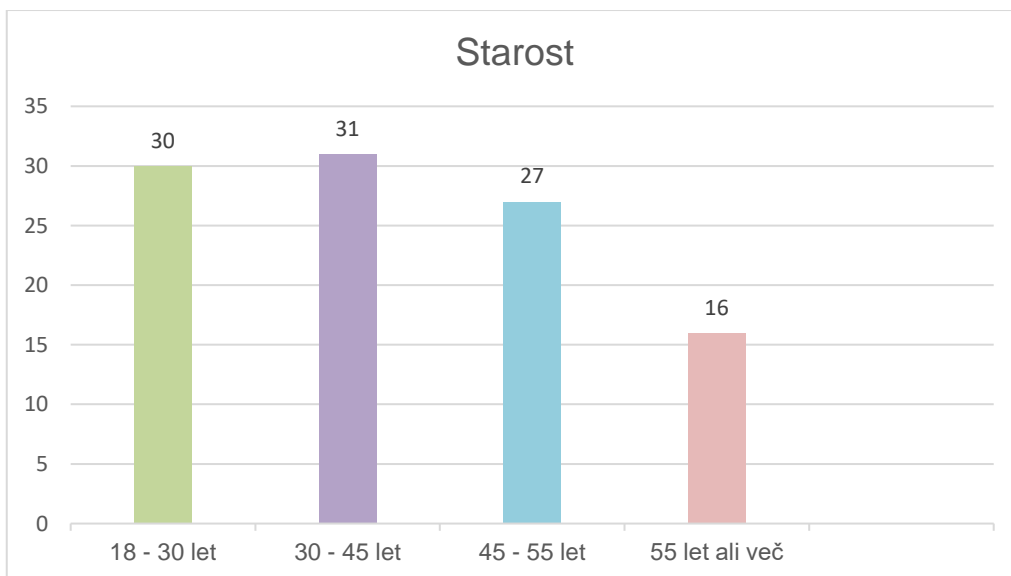
Namen ankete je bil ugotoviti, kakšne so razlike med različnim starostnimi skupinami anketirancev in kako izobrazba ter višina dohodkov vplivata na trend njihovega varčevanja za pokojnino. Poudarek je bil na alternativnih možnostih, preko katerih lahko posamezniki vlagajo svoja sredstva, torej tretjem pokojninskem stebru. Anketa je tekla v obdobju 28. 12. 2020–12. 1. 2021 zaradi razglašene epidemije izključno preko spleta s pomočjo Forms office na spletnem naslovu <https://forms.office.com/Pages/ResponsePage.aspx?id=Lu0rV2EVEEWKUovxkr3b5ej9y6iaw9ZJn-hgdQQ7U61UNEJVSFg3WU1SNFRUWU1DRVpHR1dIWDFYU4u>.

V raziskavi so sodelovale 104 osebe, starost sodelujočih je bila od 18 do 55 ali več let. Anketo je izpolnilo 59 žensk in 45 moških.

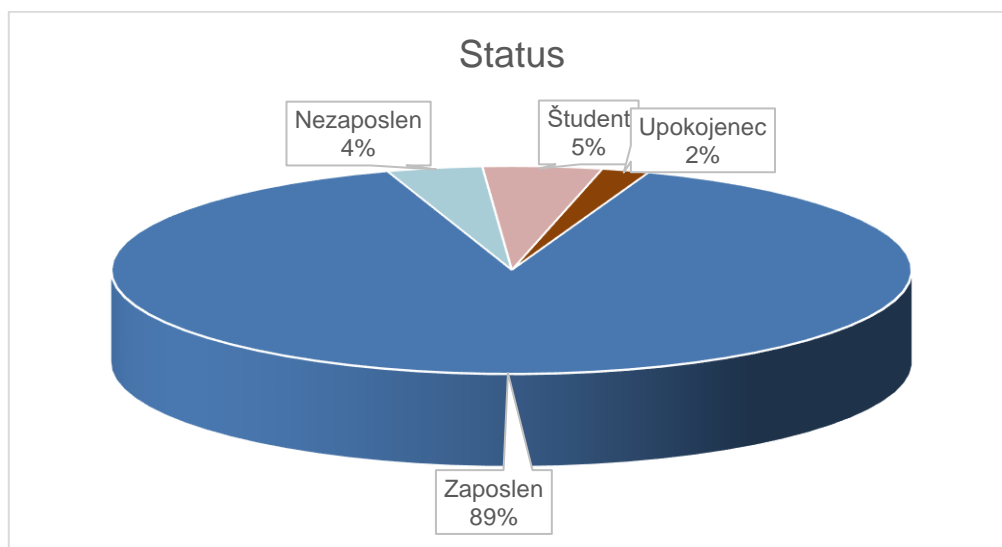
Graf 1: Spol anketirancev
(Lastni vir)

Največ sodelujočih v anketi je bilo v starostni skupini od 30 do 45 let (31 oseb), najmanj pa v starostni skupini 55 let ali več (16 oseb).

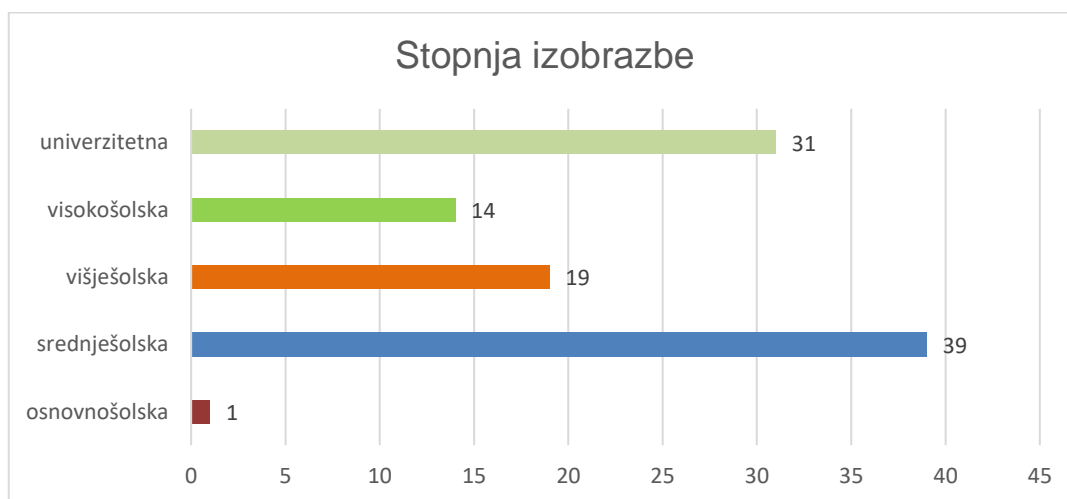
Graf 2: Starost anketirancev
(Lastni vir)

Na vprašanje o statusu je večina anketiranih odgovorila, da so zaposleni (89 %), preostali delež so sestavljali študenti (5 %), nezaposleni (4 %) in upokojenci (2 %).

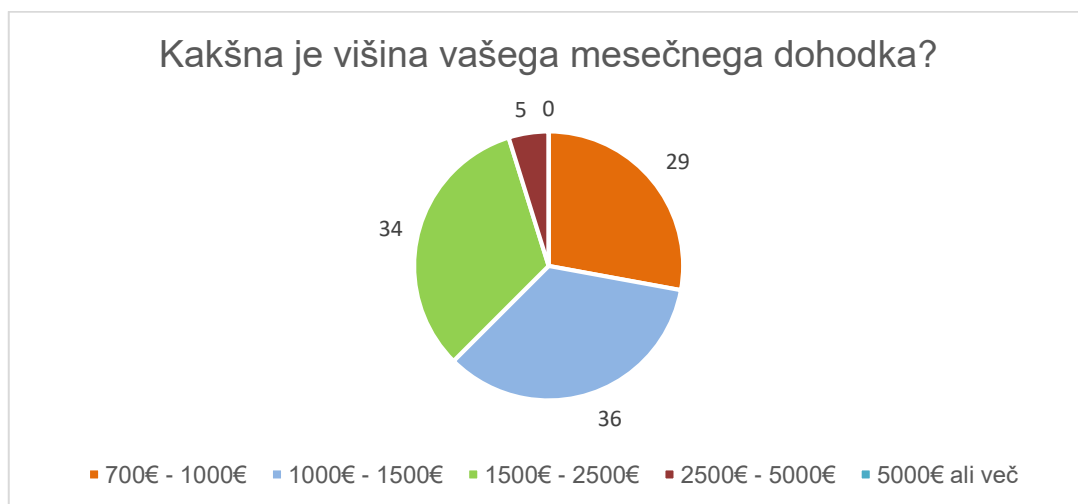
Graf 3: Status anketirancev
(Lastni vir)

Največji delež sodelujočih je imelo pridobljeno srednješolsko stopnjo izobrazbe (39), sledijo univerzitetna (31), višješolska (19), visokošolska izobrazba (14) in osnovna šola (1).

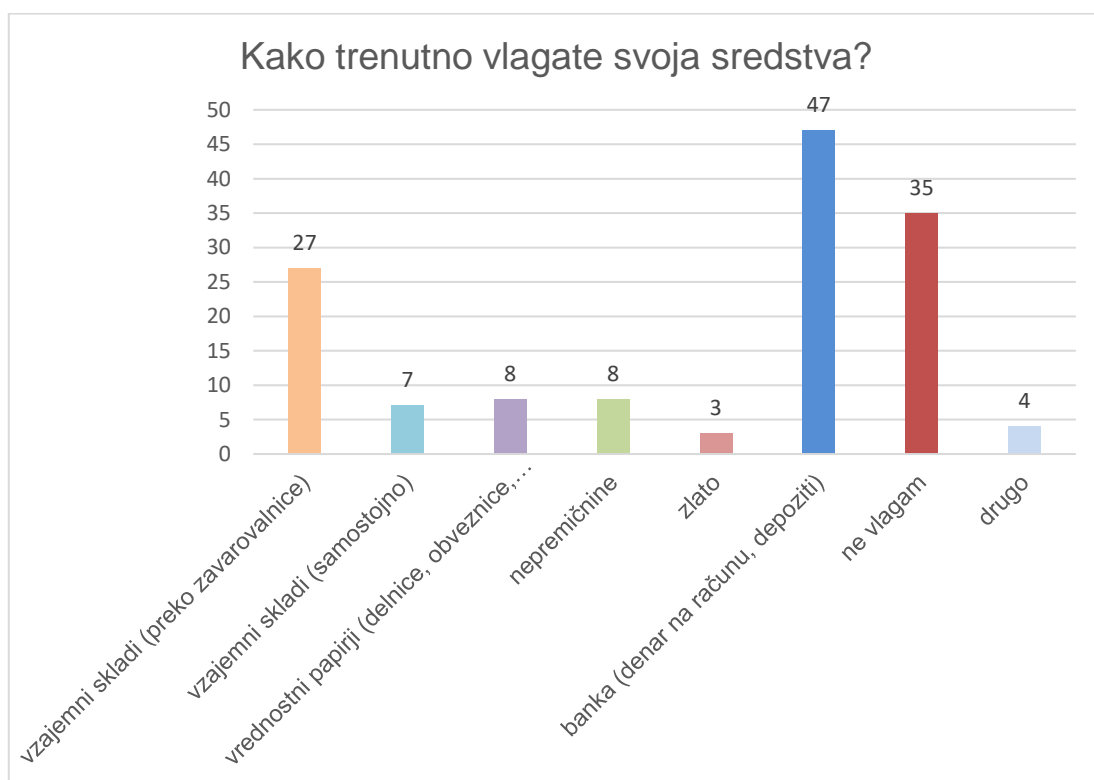

Graf 4: Stopnja izobrazbe anketirancev
(Lastni vir)

Višina dohodka je v večini primerov odraz dosežene stopnje izobrazbe. Pri analizi odgovorov se je izkazalo, da generacija od 45 let naprej prejema že za doseženo srednješolsko stopnjo izobrazbe višje prejemke kot generacija od 18 do 30 let z enako stopnjo izobrazbe. Razloge zato lahko najdemo v različnem času vstopa na trg dela (osnovno plačo povečuje izplačilo dodatka na delovno dobo) in zasičenosti trga dela.

Graf 5: Višina mesečnega dohodka anketirancev (Lastni vir)

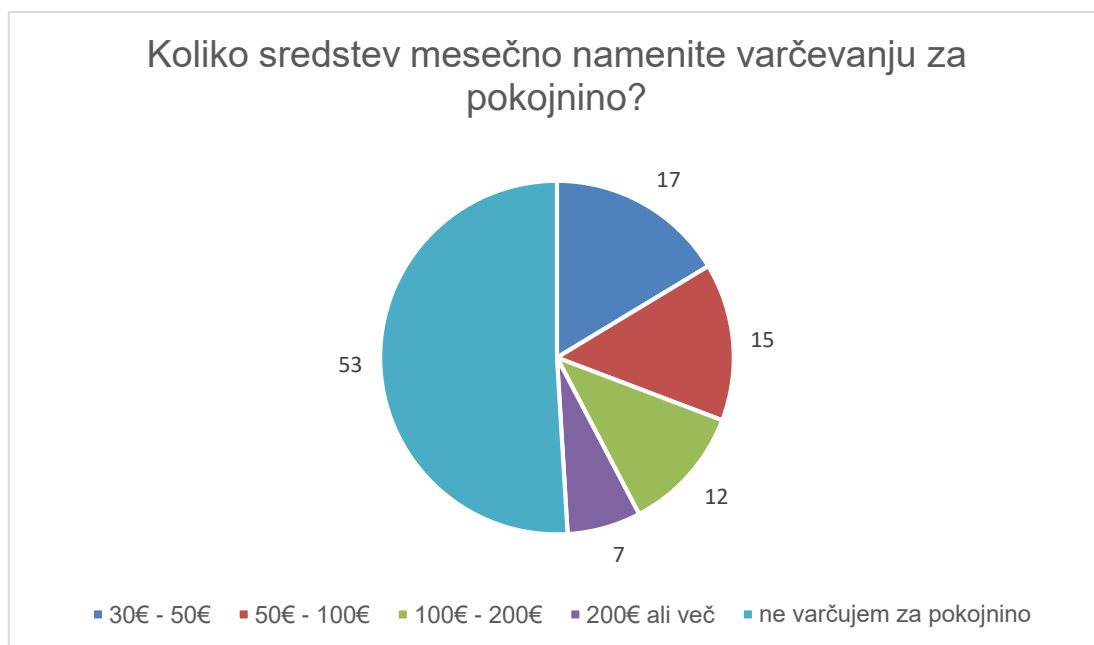

Graf 6: Trenutni način vlaganja anketirancev (Lastni vir)

Odgovori na to vprašanje potrjujejo hipotezo, postavljeno v začetku naloge. Ne glede na to, da živimo v času nizkih obrestnih mer, večina ljudi še vedno svoj denar pušča

na banki (45 % anketiranih) oz. ga ne vlagajo nikamor (34 %). Opredelimo jih lahko kot konzervativne.

Alternativne možnosti, ki jih imamo na razpolago, so torej v manjšini, še najbolj izstopa varčevanje v vzajemnih skladih preko zavarovalnih polic. To je posledica prodajnega pristopa zavarovalnic, ki komunicirajo enostavnost in aktivno upravljanje naložb za stranke, ki se na trge ne spoznajo in nimajo večjih razpoložljivih sredstev za varčevanje.

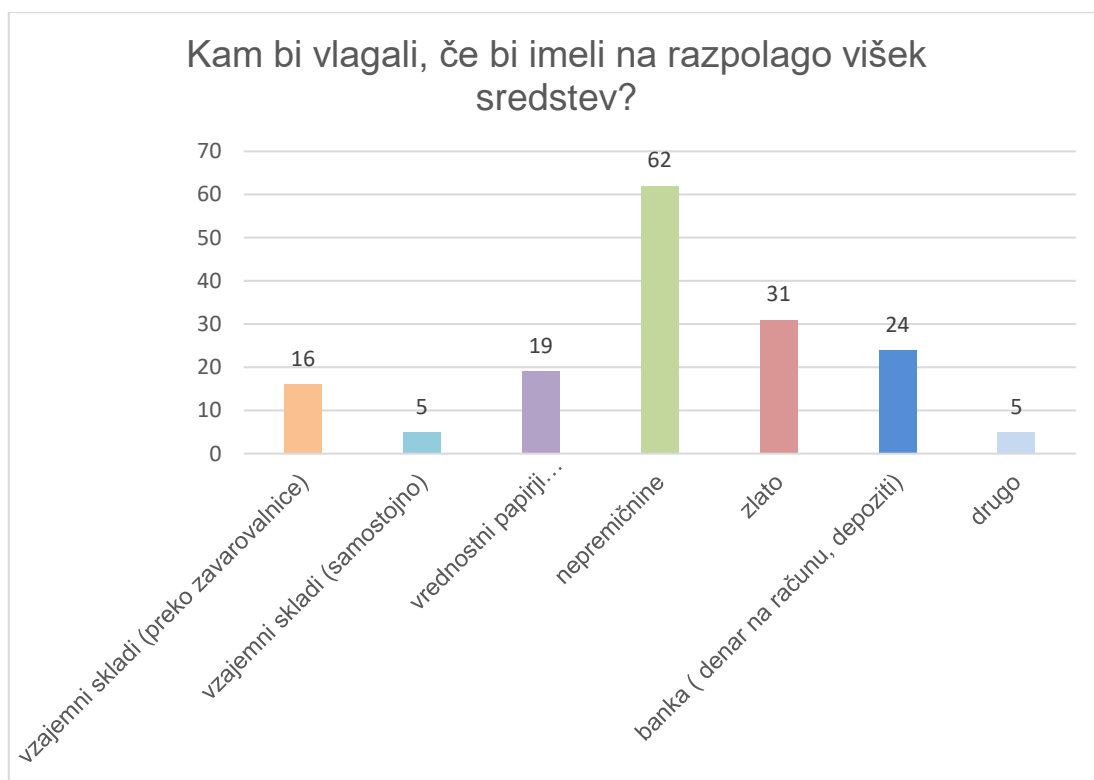
Graf 7: Mesečni znesek anketirancev
(Lastni vir)

Vprašanje je za diplomsko nalogo ključno, saj dokazuje, da več kot polovica vprašanih ne varčuje za pokojnino (51 %). Od 53 anketirancev, ki za pokojnino ne varčujejo, je 26 takih, ki so dosegli srednješolsko stopnjo izobrazbe in imajo v večini plačo med 700 evrov in 1500 evrov. Na drugi strani osebe, ki prejemajo višje dohodke od 1500 evrov, namenjajo varčevanju za pokojnino več pozornosti. Ugotavljamo, da obstaja ključna povezava med doseženo stopnjo izobrazbe in dohodkom ter tako posledično večjo ozaveščenost na tem področju.

Priporočilo je, da sami namensko za pokojnino varčujemo 10–15 % mesečnega dohodka. Analiza odgovorov kaže, da ne glede na doseženo stopnjo izobrazbe ali dohodek to priporočilo dosega skupaj le 19 od 104 vprašanih oziroma le 18 % sodelujočih v anketi.

Vprašanje, kam bi vlagali, če bi imeli to možnost, nam pomaga razumeti, kaj večina sprejema kot najboljšo izbiro. Ob predpostavki, da ni pravilen samo en odgovor in da se lahko odločimo za razpršitev portfelja, smo pri vprašanju omogočili več možnih izbir.

Odgovor nepremičnine je izbralo od 104 anketiranih kar 62 ljudi (60 %). Na drugem in tretjem mestu se nahajata naložba v zlato (29 %) in banka (23 % anketiranih).

Graf 8: Kam bi vlagali sredstva
(Lastni vir)

Odgovori potrjujejo domnevo, da je zaupanje ljudi v naložbene sklade in ostale finančne instrumente nizko.

8 ZAKLJUČEK

Eden največjih izzivov sodobne družbe je skrb za socialno varnost in dostojno starost ljudi. Zaradi demografskih trendov, kot so nižja rodnost in vse daljša življenjska doba prebivalstva, države prilagajajo pogoje in pravice iz osnovnega pokojninskega zavarovanja. Izziv, ki ga imajo oblikovalci pokojninskih politik, je, kako ohraniti zaupanje v pokojninske reforme, saj ni dovolj samo njihovo prilagajanje situaciji. Zato

je ključno ozaveščanje širše javnosti o pomembnosti tega vprašanja. Tezo, da ima država ključno vlogo pri uveljavljanju učinkovitih pokojninskih reform, s tem potrdimo.

Večina ljudi še vedno razmišlja o pokojnini kot o pravici, ki je samoumevna in zagotovljena, ne glede na to, kaj se zgodi, in zato ne storijo ničesar samostojno. Slovenija je socialna država, obstoječa zakonodaja jasno opredeljuje pravico do pokojnine. Zavedati pa se je treba, da je iz generacije v generacijo bolj očitno, da je posameznik tisti, ki lahko sam najbolje poskrbi za svojo prihodnost in dostojno starost. Države z različnimi pokojninskimi sistemi in spodbudami, npr. davčnimi olajšavami, želijo ljudi spodbuditi, da tudi sami varčujejo za sredstva v t. i. tretjem življenjskem obdobju. Prav tako potrdimo še dve zastavljeni tezi, da mora država z aktivnim delovanjem, ozaveščanjem, informiranjem o pomenu pokojninskih reform bolj spodbujati državljane k varčevanju v drugem in tretjem pokojninskem stebru.

Ko si zadamo cilj, da bomo vzpostavili namensko varčevanje za pokojnino, je zelo pomembno, da preverimo več možnosti in si pridobimo nasvet strokovnjakov na tem področju. Pregledamo obstoječe stanje in možnosti, ki jih imamo. Sredstva, ki smo jih pripravljene nameniti za ta namen, moramo prilagoditi svojim dohodkom in se ne zaletavati z glavo skozi zid. Smiselno je, da ko se odločimo za eno možnost, tudi vztrajamo pri njej, saj je dolgoročnost tista, ki vodi v rezultat.

Finančne institucije se trudijo z argumenti, da je ponujajo najboljšo možnost za namen varčevanja za pokojnino. Dejstvo je, da se je treba seznaniti z možnostmi in si odgovoriti, koliko smo pripravljene biti izpostavljeni različnim tveganjem na trgih.

V diplomskem delu so zajeti ključni elementi pokojninskega sistema v Sloveniji, vpliv demografskih sprememb na pokojninsko blagajno in možnosti, ki jih ima posameznik pri reševanju tega vprašanja. Med ljudmi je še vedno najbolj priljubljena oblika varčevanja banka in denar na računu, ne glede na to, da se večina zaveda, da denar tako izgublja svojo kupno moč zaradi nizkih ali celo negativnih obrestnih mer ter da se prihranki oz. denar na tak način ne plemenitijo.

Z anketo smo potrdili različne poglede na pokojnino. Več kot polovica vprašanih ne varčuje za pokojnino, čeprav se zavedajo, da je smiselno poskrbeti za finančno rezervo, za čas, ko se bodo upokojili. Še vedno prevladuje konzervativni način varčevanja, med drugimi oblikami pa prevladuje vlaganje v nepremičnine.

Višina sredstev, ki jih namenimo varčevanju, je odvisna od starosti, statusa in izobrazbene strukture. Vzpostavljeni so sistemi za pokojninsko varčevanje, da bomo imeli dostojno pokojnino v starosti, pa lahko vsak posameznik stori največ sam.

VIRI IN LITERATURA

- AGE. (2018). *AGE Platform Europe*. Pridobljeno 12. December 2020 iz www.age-platform.eu: <https://www.age-platform.eu/publications/ageing-europe-looking-lives-older-people-eu-eurostat-2019-report>
- AZN. (2019). <https://www.a-zn.si/o-agenciji/letna-porocila/>. Pridobljeno 25. December 2020 iz <https://www.a-zn.si/wp-content/uploads/AZN-Letno-porocilo-2019.pdf>
- Bešter, H., Hartman, A., Krumberger, M., Musil, M., Šenk, M., & Vončina, M. (2019). *Učbenik za zavarovalne zastopnike in zavarovalne posrednike*. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, GIZ.
- Dijaški.net. (2018). Pridobljeno 16. December 2020 iz Dijaški.net: https://dijaski.net/gradivo/ekn_tes_financno_poslovanje_01
- EPRS. (2019). *Evropski parlament*. Pridobljeno 29. november 2020 iz <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>: <https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/eprs-briefing-633160-demographic-trends-eu-regions-final.pdf>
- FINANČNI SLOVAR. (2020). Pridobljeno 19. December 2020 iz <http://www.financnislovar.com/definicije/vzajemni-sklad.html>
- Finančni slovar. (2020). *Finančni slovar*. Pridobljeno iz <http://www.financnislovar.com/definicije/pokojninski-sklad.html>
- Finančni slovar. (2020). *Finančni slovar*. Pridobljeno 18. December 2020 iz www.financnislovar.com: <http://www.financnislovar.com/definicije/financno-tveganje.html>
- FURS. (2020). Pridobljeno 22. December 2020 iz https://www.fu.gov.si/davki_in_druge_dajatve/podrocja/dohodnina/dohodnina_dohodek_iz_kapitala/
- Jenko, G. (2002). *Zgodovinski razvoj pokojniskih sistemov*. Ljubljana.
- Kapitalska družba d.d.* (2020). Pridobljeno 29. November 2020 iz <http://www.kapitalska-druzba.si/posamezniki/sodpz>
- Kirn, J. (2002). Pridobljeno 28. November 2020 iz www.cek.ef.uni-lj.si: http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/kirn288.pdf
- Kolenc, S. (2003). Pridobljeno 29. November 2020 iz http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/kolenc645.pdf
- Kovačič, P. (2016). Pridobljeno 26. November 2020 iz <http://www.cek.ef.uni-lj.si/>: http://www.cek.ef.uni-lj.si/vps_diplome/kovacic353.pdf
- Kožuh Novak, M., Banovec, T., Cajnko, A., Drenik, I., Levičnik, I., Krivina, S., . . . Žiberna, A. (2010). *ZDUS*. Pridobljeno 26. november 2020 iz http://www.zdus-zveza.si/docs/VSEBINE-AKT.%20STARANJE/ZDUS_starajoca_druzba_notr.pdf
- Kranjc Žnidaršič, A. (2000). *Kako prevzeti odgovornost za lastno starost*. Ljubljana: Narodna in uverzitetna knjižnica, Ljubljana.
- Lujanac, R. (2011). *Univerza v Mariboru*. Pridobljeno 27. November 2020 iz <https://core.ac.uk/download/pdf/67551733.pdf>

- Lukan, J. (2011). Pridobljeno 29. November 2020 iz [http://dk.fdv.uni-lj.si/
http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_lukan-jana.pdf](http://dk.fdv.uni-lj.si/http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_lukan-jana.pdf)
- MDDSZ. (2019). Pridobljeno 20. December 2020 iz <https://www.gov.si/teme/prostovoljno-dodatno-pokojninsko-zavarovanje/>
- MDDSZ. (2020). Pridobljeno 18. December 2020 iz <https://www.gov.si/teme/prostovoljno-dodatno-pokojninsko-zavarovanje/>
- Ministerstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2009). *Kapitalska družba*. Pridobljeno 29. November 2020 iz [http://www.kapitalska-druzba.si/
http://www.kapitalska-druzba.si/_files/1361/modernizacija_pokojninskega_sistema.pdf](http://www.kapitalska-druzba.si/http://www.kapitalska-druzba.si/_files/1361/modernizacija_pokojninskega_sistema.pdf)
- Paulsen, A. (2015). *Svetilnik*. Pridobljeno 30. November 2020 iz [http://www.svetilnik-slovenija.org/
http://www.svetilnik-slovenija.org/publikacije/2015/skandinavski-model-blaginje](http://www.svetilnik-slovenija.org/http://www.svetilnik-slovenija.org/publikacije/2015/skandinavski-model-blaginje)
- Pernat, N. (2011). *Univerza v Mariboru*. Pridobljeno 15. December 2020 iz <https://dk.um.si/Dokument.php?id=25106>
- PIS. (1992). Pridobljeno 11. December 2020 iz [http://pisrs.si/
http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO200#](http://pisrs.si/http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO200#)
- Pohle, J. (2008). *Pokojninski sistem v Sloveniji*. Pridobljeno iz <https://dk.um.si/Dokument.php?id=31043>
- RS Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2016). [https://www.gov.si/](https://www.gov.si/https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/pokojnine/Bela-knjiga-o-pokojninah.pdf). Pridobljeno 29. november 2020 iz [https://www.gov.si/
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/pokojnine/Bela-knjiga-o-pokojninah.pdf](https://www.gov.si/https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/pokojnine/Bela-knjiga-o-pokojninah.pdf)
- Simmons University. (2016). *Simmons University*. Pridobljeno 4. December 2020 iz <https://online.simmons.edu/blog/aging-on-the-streets-americas-growing-older-homeless-population/>
- STAN NEPREMIČNINE. (2020). Pridobljeno 19. December 2020 iz <http://www.stan.si/storitve/>
- Stanovnik, T. (2008). *Javne Finance*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Ljubljana.
- Statistični urad Slovenije. (2020). Pridobljeno 15. December 2020 iz <https://www.stat.si/PopPiramida/Piramida2.asp>
- Statistični urad Slovenije. (2020). Pridobljeno 23. December 2020 iz <https://pxweb.stat.si:443/SiStatData/sq/1458>
- Strban, G., & Bubnov - Škoberne, A. (2006). *Osebni pravni svetovalec*. Ljubljana: Cankarjeva založba, d.o.o.
- SURS. (2010). *SURS*. Pridobljeno 26. november 2020 iz [www.dlib.si:
https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PNNR2GFM/2ff7ffe8-0551-4b21-a665-e604d51fa3f8/PDF](http://www.dlib.si/https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PNNR2GFM/2ff7ffe8-0551-4b21-a665-e604d51fa3f8/PDF)
- SURS. (brez datuma). *Demografska podoba Slovenije*. Pridobljeno 26. november 2020 iz [www.dlib.si:
https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PNNR2GFM/2ff7ffe8-0551-4b21-a665-e604d51fa3f8/PDF](http://www.dlib.si/https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PNNR2GFM/2ff7ffe8-0551-4b21-a665-e604d51fa3f8/PDF)
- Travnik, G. (september 2010). *Poklicno pokojninsko zavarovanje v izbranih državah*. Pridobljeno iz <http://www.cek.ef.uni-lj.si/UPES/travnik739.pdf>

- UMAR. (2017). *Urad za makroekonomske analize in razvoj*. Pridobljeno 26. november 2020 iz https://www.umar.gov.si:https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/Strategija_dolgozive_druzbe/Strategija_dolgozive_druzbe.pdf
- Vlada RS. (2012). Pridobljeno 20. December 2020 iz <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6280>
- Vuković , K., Karmat, S., & Juršev, U. (17. januar 2020). *Samostojni podjetnik*. Pridobljeno iz <https://www.samostojno-podjetnistvo.si/33/nepremicnine-uniqueidmRRWSbk196EAafnF40AQgLgX4F61gYtFiMMqJJS74c32z7jvrjJXtQ/>
- VZAJEMNCI. (2020). Pridobljeno 16. December 2020 iz <https://www.vzajemci.com/novice/investicije/15809/airbnb-ni-edini-nacin-za-ustvarjanje-donosnosti-iz-nepremicnin>
- Wikipedija. (2018). *Wikipedija*. Pridobljeno 24. December 2020 iz Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Beveridgeov_model_zdravstvenega_varstva
- Wikipedija. (2020a). *Wikipedija*. Pridobljeno 29. november 2020 iz <https://sl.wikipedia.org/wiki/Demografija>
- Wikipedija. (2020b). *Wikipedija*. Pridobljeno 26. November 2020 iz https://sl.wikipedia.org/wiki/Bismarckov_model_zdravstvenega_varstva
- Zavarovalnica Triglav d.d. (2020). Pridobljeno 21. December 2020 iz https://www.triglav.si/zavarovanja/poslovni/zavarovanja-za-zaposlene/zivljenjska-zavarovanja-za-podjetja/kolektivno-prostovoljno-dodatno-pokojninsko-zavarovanje!/ut/p/z1/zZVdb5swFIZ_Sy9y6dlgzMclpVkX0pRQ8tFwU5liMgOxaYJYI18_M3Vasq0hUoo0ZAn5-PD4cN5zbBjDRxgL2
- ZPIZ. (2020). Pridobljeno 13. December 2020 iz <https://www.zpiz.si/content2019vsebina/2letna-poroila019>
- Žindaršič Kranjc, A. (2000). *Kako prevzeti odgovornost za lastno starost*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.